

Začetki izginjanja sveta – odločilni korak

Stoicizem kot temelj anti-Sveta in/ali družbe(nega) Zahoda

«...ὡς μὲν οἱ Στωϊκοὶ λέγουσιν, εἰς τὴν ἑστίν ὁ λόγος
καὶ ἡ αὐτὴ πάντως διάνοησις καὶ τὰ κατορθώματα ἴσα
καὶ αἱ αὐτὰ ἄρεται τῶν τε μεριστῶν καὶ τῶν ὅλων.»¹

Jamblich de anima apud Stobaeum, fragment 1128

Jezikovna igra »izginjanje sveta« spada, med drugim, tudi v arendtovski način govorjenja, mišljenja in razumevanja, v njen tip in območje argumentacij. Kot takšno to »izginjanje sveta« tudi obravnavam v tem prispevku, in sicer ne da bi se posebej spuščal v njegove genealoške in siceršnje posebnosti, polne zanimivih kategorialnih obratov ter siceršnjih posamičnosti in odtenkov. Zavoljo zahtevnosti besedila, ki sledi in ki skuša obravnavati Stoike in Zahod hkrati (sicer oboje (p)ostane povsem nerazumljivo, kot že tako in tako je), pa dolgujem vsaj informacijo o njegovi arhitektoniki. Članek je sestavljen iz dveh delov in vam omogoča, da berete bodisi enega ali drugega, in sicer v njuni medsebojni ločenosti. Lahko pa tudi berete oba skupaj, odvisno pač od tega, kar vas utegne pritegniti oz. je vaš interes. Besedilo zatorej poteka na dveh ravneh in je tako rekoč locirano v dveh »nadstropjih«: v zgornjem nadstropju spremljam večji del zadevo v ožjem pomenu besede, ki meri na Stoike (polis, politiko, megapolis, kozmopolis ...) in Stare ter njihov čas. V spodnjem nadstropju (opombah) pa večji del merim na Zahod, na njegov pregovorno jezikavi »razvoj in napredek« ter na nas same, saj – v končni instanci – vendarle gre za »razumevanje duha« svojega lastnega časa. Opombe so – ravno zavoljo poskusa, da bi nakazal »konsekvence« in nadaljnje življenje ter živetarjenje stoicizma po vsem Zahodu – včasih kar krajši ekskurzi in molijo v smeri odsotnosti preiščevanja o Stoikih in stoicizmu. Zanimajo me ravno posledice tega fundamentalnega zadržanja Zahoda, kar je poseben problem ne-mišljenja in (samo)pozabe ter vegetiranja oziroma živetarjenja onstran mišljenja

¹ »Stoiki so učili, da je zgolj En Logos in da je le ena inteligenca, kar pomeni, da so tudi enaka dejanja ter tudi vrline, in sicer tako delov kot vseh/vsega«. Stavek, ki tako transcendentno meri na absolutno Vse-ki-je-Eno (En-Logos), namenoma postavljam v obeh različicah, kjer se τῶν ὅλων nanaša tako na apersonalno Vse kot tudi na »personalno« Vsakega, pri čemer seveda apersonalno Vse zlahka postane personalizirano Eno (Bog). Poanta stoiške postavitve Enega je, po moje, ravno v tem brisanju razlike med Vsem in Vsakim, saj bi njihovo Eno natančno to hotelo doseči: odpravo razlike in zlitje v Enem in enosti. »Trik« je zatorej v po-Enotanju (enosti, zlitju): danes se prav temu reče tudi »ravnanje« – denimo ljudje ali z-ljudmi (managerski žargon pravšnjo-sti) – a je to slednje, žal postalo povsem »nevidna« jezikovna igra, ki pa je v osnovi stoiška in »k nam« prihaja naravnost iz njihovih Nebes.

² Bolj poglobljena preiskovanja Stoikov – večji del iz perspektive njihove »obrambe« in »upravičevanja« – so v zadnjih desetletjih prisotna predvsem v anglo-saškem družbenem okolju in govornem območju (pred tem je bila Nemčija poglaviti vir preiskovanja Stoikov), in sicer predvsem izpod peres A. A. Longa in D. N. Sedleyja ter še nekaterih.

in političnega delovanja, ki je postal stalnica Zahoda. Kolikor sem hotel – vsaj v minimalnih odmerkih – opozoriti ne le na »aktualnost« Stoikov vse do današnjih dni, marveč še bolj na permanenco (neo- in post-) stoicizma – ker to je tisto, za kar mi nadvse gre –, se pravzaprav takšnim ekskurzom sploh ni bilo mogoče izogniti. Zahod je namreč v neki pomembni meri – celo na ravni svojega bistva – stoiški (tudi epikurejski, skeptiški ...). Hočem reči, da je brez ustreznega zajetja sicer razumevanju uhajajočega (ne pa usihajočega »na ravni dejstev«!) stoicizma (in gibanj ne-mišljenja njegove dobe), Zahod sam pravzaprav nemogoče ustrezno dojeti. V dobi globalizacije to med drugim pomeni, da stoicizem postaja tisto, kar se globalizira, kar depolitizira in porastlinjuje vse obstoječe: stoicizem je tisto, kar je temeljna infrastruktura vse globalizacije, in sicer na najbolj nevidni, mehki ravni. Brez ustreznega razumevanja te ravni smo, po moje, naravnost boski pri premisleku, da političnega delovanja niti ne omenim. Sicer pa je članek zgrajen »običajno« in poteka kar se da – kolikor sem pač tega zmožen – preprosto, zložno, mestoma tudi pripovedniško. Izjema je sklep, v katerem se poslužujem ultra-Wittgensteinove metodike iz *Traktata*, saj sem hotel biti čim manj dvoumen. Bibliografija je reducirana na minimum, a vsaka izmed omenjenih bibliografskih enot omogoča tudi dostop do dodatnih študijskih virov, ki bi jih bilo redundantno posebej poudarjati.

in političnega delovanja, ki je postal stalnica Zahoda. Kolikor sem hotel – vsaj v minimalnih odmerkih – opozoriti ne le na »aktualnost« Stoikov vse do današnjih dni, marveč še bolj na permanenco (neo- in post-) stoicizma – ker to je tisto, za kar mi nadvse gre –, se pravzaprav takšnim ekskurzom sploh ni bilo mogoče izogniti. Zahod je namreč v neki pomembni meri – celo na ravni svojega bistva – stoiški (tudi epikurejski, skeptiški ...). Hočem reči, da je brez ustreznega zajetja sicer razumevanju uhajajočega (ne pa usihajočega »na ravni dejstev«!) stoicizma (in gibanj ne-mišljenja njegove dobe), Zahod sam pravzaprav nemogoče ustrezno dojeti. V dobi globalizacije to med drugim pomeni, da stoicizem postaja tisto, kar se globalizira, kar depolitizira in porastlinjuje vse obstoječe: stoicizem je tisto, kar je temeljna infrastruktura vse globalizacije, in sicer na najbolj nevidni, mehki ravni. Brez ustreznega razumevanja te ravni smo, po moje, naravnost boski pri premisleku, da političnega delovanja niti ne omenim. Sicer pa je članek zgrajen »običajno« in poteka kar se da – kolikor sem pač tega zmožen – preprosto, zložno, mestoma tudi pripovedniško. Izjema je sklep, v katerem se poslužujem ultra-Wittgensteinove metodike iz *Traktata*, saj sem hotel biti čim manj dvoumen. Bibliografija je reducirana na minimum, a vsaka izmed omenjenih bibliografskih enot omogoča tudi dostop do dodatnih študijskih virov, ki bi jih bilo redundantno posebej poudarjati.

Stoiki kot utemeljitelji antipoličnega ne-več-sveta

Mišljeno iz smeri zgodovine samega mišljenja bi se dalo reči, da so pravi utemeljitveni očetje vsega Zahoda (torej tega »našega« ne-več-sveta) in vse njegove Vzvišene Zgodovine v veliki meri ravno Stoiki. Toda ravno Stoiki so hkrati povsem zunaj horizontov te iste naše, torej Vzvišene – danes vse tja do histeričnosti in hipokrizije pripeljane – zahodne vednosti, ki ravno Stoikov nikoli ni in jih tudi zdaj sploh ne jemlje resno.² V stoicizmu je hkrati locirano tisto Veliko (kar se intenzivno slavi zadnja stoletja Velike zgodovine Zahoda) in pa obenem tudi tisto nevarno ali Nevarnost sama, s katero imamo opraviti tukaj in zdaj. S tem merim na Nevarnost, s katero se tudi danes soočamo, ko eksplicitno ne vemo več, »kva-dogaja«, ter se celo začenjamo spraševati po tem, kam da je »izginil svet« (celo čas), »kaj« da se je »zgodilo z naravo«, in si kratko malo postavljamo še marsikatero drugo, kar »nerodno vprašanje« ob koncu neke – še zmeraj v temelju – (post)stoiške dobe. Vrh vsega gre za Nevarnost, ki je zares – razen v posamičnostih in ne v celoti ter zares – ni opazil niti pregovorno daleč najmogočnejši mislec Zgodovine in Celote obenem, torej Hegel sam. Drugače rečeno, Stoiki so tisto – porečem tako zgolj zavoljo morebitne »razumljivosti« in ne zaradi natančnosti – »nezavedno«, »kolektivno nezavedno« vsega Zahoda in vse globalizacije ter – vsaj na bistveni način »jezikovnih iger« – tudi vsakogar izmed nas. Stoiki so tisti, ki so nam daleč »najbliže« in/ali so tisto, v čemer smo zajeti kot v »svoji (drugi) naravi« in o čemer temu primerno –, ker nam je pač najbliže in/ali za to, ker smo-to-mi sami – vemo sila malo. Kako tudi bi zmogli izvedeti in razumeti kaj več v zvezi z njimi, ko bi se nam v tem primeru naša lastna samozaverovanost in silno visoka ter toliko bolj votla samopodoba (vključno z našimi jeziki, ki jih jezikamo) kaj hitro pokazali kot to, kar sta: kot hipokrizija in klavrnost. Daleč najustreznejša oznaka vseh zahodnjakov in tistih pozahodnjanih po vsem današnjem ne-več-svetu je tista, ki pravi, da s(m)o tako ali drugače neo- in poststoiki,

³ Tukaj je treba ločiti dvoje, a se s to silno pomembno tematiko tukaj, žal, ne morem podrobneje ukvarjati: za Stoice velja, da so bolj slabo poznali Aristotela, so pa toliko bolj napadali – poleg Epikurejcev in še koga – še nebogljene (pre)ostanke peripatetikov (Sandbach, 1985). Drugače je pri neo- in še bolj pri poststoicizmihi: vsi ti *in nuce* temeljijo na takšni ali drugačni – večji del povsem zblojeni in elementarno zabiti – »zavrnitvi« Aristotela, in sicer nekako tako bojevito, kot so se zgodnji Stoiki spopadali z Epikurejci (skeptiki...).

da smo, bolj ali manj tisti, ki s(m)o narejeni ravno po njihovi podobi in kopitu in ki čvekamo (neo/post)stoiške jezikovne igre. Skratka, brž ko ne mislimo več religiozno (in stoiško), se nam namreč lahko nakaže, da so ravno Stoiki bili in ostajajo vsaj tista jezikava in jezikovna tovarna ustvarjanja-z-besedo, ki se – po navadi in zgrešeno – pripisuje zgolj Enemu, torej Bogu (judizmu, krščanstvu ...). Noben in nikakršen Bog ni (bil) kreator Zahoda: dejanski očetje, ki so ga spočeli, so bili Stoiki sami, in sicer so to dosegli natanko tako, da so – nedvomno so ravnali po božje – posilili Stare ter jih vrhu vsega še posiljene zagrebli. Na vso srečo pa so to postorili razmeroma malomarno – kot so tudi sicer bili malomarni – tako, da so vsaj nekateri elementi in fragmenti Starih vendarle pokukali na plan in so dostopni tudi za nas dandanašnje.

Historično je mogoče reči, da so Stoiki locirani dobesedno na točki dislokacije (»starega«) sveta (»sveta Starih«), in sicer v pomenu »kritike Starih« – predvsem Aristotela,³ a delno tudi Platona –, torej tistega, kar se po navadi v »naši« zblojeni zahodni vednosti opredeljuje kot »klasična Grčija«. Stoiki so bili in ostajajo tisti, ki večji del temeljijo in stavijo na destrukciji prav te »klasike« in ki postavljajo nekaj takega, kot so povsem novi, revolucionarno novi temelji tistega, kar bo za njimi postalo znano kot »Zahod«. Brez večje možnosti napake je mogoče – in to je tudi potrebno ter hkrati nujno – reči v zvezi s tem, da so Stoiki pravzaprav »prvi Zahodnjaki«. Takšna oznaka namreč ne drži ne za Platona, ne za Aristotela, a tudi ne povsem za Sokrata, na katerega so Stoiki tako radi stavili svoja umevanja in v imenu katerega so (kot svojega proto-Jezusa) pogosto nastopali (več o Sokratu prim. v Francesco Adorno, 1999). Stoiki so tisti, ki jim je uspelo postaviti temelje za še zmeraj delujočo kvazisintezo tistega, kar pozneje omogoči vsaj Jezusa in krščanstvo. V transcendentalno Eno (kozmpopolisa, mega(lo)polisa) jim je namreč uspelo zbobnati filozofijo Starih na čelu s Sokratom (seveda skozi »kritiko« predvsem peripatetikov) in Aleksandra Velikega (Jesus je – v približku – združba teh dveh!). Ravno na tako skiciran način pa so opravili hkratno ponaravljenje in zgodnjo religizacijo Vsega-kar-je, in sicer znotraj absolutnega gospostva koncepta/Ideje (absolutno) Enega. Prav to absolutno-Eno je temeljna značilnost vsega njihovega nemišljenja, kot tudi vsega nemišljenja vseh njihovih – torej neostoiških in poststoiških – dedičev, ki so tukaj in med nami kar na gosto posejani. Stoicizem je namreč vse prej kot mrtev: je daleč najbolj živa ne-več-filozofska (in siceršnja zombije omogočajoča) tradicija, pod ujmo katere stojimo tudi vsi mi dandanašnji. Govoriti o moderni in postmoderni pomeni v veliki meri biti zmožen spregovoriti o neo- in poststoicizmihi, pa naj nam naša zblojena izobrazba to dovoljuje »videti« in misliti ali pa ne. V nekem radikalnem in bistvenem pomenu vsi mi – tako ali drugače – še zmeraj životarimo znotraj stoicizma kot v svoji zlati kletki vegetiranja in nemišljenja.

Nakazana »vrnitev k Sokratu« je tisti bistveni element premisleka, brez katerega ni mogoče dojeti stoicizma in je prav ta vrnitev – tudi kot dominantna jezikovna igra, torej na ravni forme – tako rekoč predhodnica nenehnih poznejših pravljič in jezikovnih iger, o »vrvnitvah k virom« (tudi »obratom-k-virom«), s katerimi imamo opravka v malodane celotni zahodni zgodovini. Tukaj torej gre za jezikanja od religioznih »vrnitev k Jezusu« (Luther, a tudi prej in pozneje) pa vse tja do poznejših (Nietzsche, Heidegger) »vračanj«, ki so ravno tako bila namenjena k »virom« in/ali h »koreninam«. Toda, da bi ne bilo kakršne koli pomote, ta stoiška »vrnitev« še zdaleč ni homerjevska vrnitev Odiseja na Itako, kot bi se to zblojencem nešteti vrst

⁴ »Občutenje« (točno »občutenje«!) o danes pregovornem »večnem vračanju Enega/Istega«, je tisto, kar je ravno tako doma v tem gnezdu umevanja. Ravno takrat, ko to občutenje postane vrhovni koncept in dominantna jezikovna igra, takrat smo – med drugim – »v stoicizmu«.

⁵ Heideggerjev očitek Nietzscheju v zvezi s »kritiko metafizike«, da se še zmeraj giblje »znotraj horizontov metafizike«, je nekaj, kar je mogoče dokaj ustrezno razumeti tudi na tukaj ponujeni način.

⁶ Fizika telesa in telesnosti se s Stoiki konča in kljub ekskomunikaciji vse »praznine« se preseli v mega(lo)polis. Pokončana pa je bila – drugače seveda to ne gre – predvsem s sklicevanjem na Demokrita (on igra silno pomembno funkcijo pri samovzpostavitvi stoicizma) ter z vnovično (zdaj drugačno) vpeljavo »atomizma«. Razumevanje »Fizike« Stoikov (in vseh postmodernih fizik, kajti veliko jih je kot matematik, logik, geometrij...) niti približno ni isto, kot je to razumevanje Aristotelove »Fizike« (červano so se je Stoiki v številnih dimenzijah še znali pridrževati). Za ustrežnejši premislek je v zvezi s tem potrebno vsaj še minimalno poznavanje Epikurja in epikurejcev (tudi skeptikov), brez katerih – torej stoikov in epikurejcev skupaj – ni mogoče ustrezno misliti revolucije, ki nastopi z Baconom in z njegovim »ultrastoiškim« Organum Novum.

utegnilo zazdeti, češ da je vsaka vrnitev – pač vrnitev.⁴ Odisej se z »odisejade« (takšnega ali drugačnega, vojaškega Vnebovzetja torej) vendarle vrača otoku (zemlji) in telesom (ženi, sinu, svinjskemu pastirju, celo svinjam ...), pri Stoikih pa zadeve stojijo radikalno drugače oz. merijo in molijo v drugo, nasprotno smer. To vračanje k »zemlji in telesu« je tisto veliko, denimo, v Nietzschejevem Zaratustri, kar pa je bilo izpeljano bolj ali manj na neostoiški način (»vračanje Enega/enakega«). Stoiška vrnitev je daleč od vsega tega, torej tako od Starih (Homerja) kot tudi vsaj v enem delu glede na Nietzscheja, ki je eden prvih, ki so – znotraj horizonta stoicizma samega⁵ – skušali zlomiti to stoiško, v neizmernost našega lastnega bivanja se razširjajočo ujmo nemišljenja in političnega nedelovanja (*praxis*) oz. antipoličnega dela (*poiesis*). To, kar v svoji dobi počno Stoiki, je pravzaprav zapustitev »neznosne« zemlje (katerega koli otoka, kakršnega koli morja, katere koli telesnosti)⁶ in odhod k »pravim virom«, ali pa tja k Enemu, kar pa sam imenujem Vnebovzetje in je še kako vezano na tematiko Enega-kozmpopolisa in izgube/zapustitve sveta, ki je pravi predmet tukajšnjega premisleka. To, kam so namenjeni Stoiki, bi še najbolj bilo poimenovati z »*more geometrico*«, a kaj, ko je zavoljo nikakršne izobraženosti danes ta oznaka večji del postala povsem neslišna.

Stoicizma ni mogoče misliti brez takšne ali drugačne »rehabilitacije« Sokrata, kar pomeni – glede na to, da ko rečemo Sokrat, dejansko govorimo o Platonu, in sicer ne da bi se tega praviloma ustrezno zavedali –, da je Stoike treba imeti za ene nosilnih sestavin tistega, kar je brez večje možnosti napake mogoče in tudi treba opredeliti kot vrsto »platonizma«. Stoicizem tako – ožje mišljenj-

sko gledano – spada obenem med platonizme, a je hkrati tudi nekaj takega, kot je zgodnji neoplatonizem kot poskus izstopanja iz platonizmov (in kritike le-teh). V tem pogledu se je stoicizem izkazal – tako bi ga kazalo dojeti – kot »očiščenje in pomlajenje« platonizmov, ki šele s pomočjo nove, mlade stoiške »krvi« zaživi svoje blazno, v veliki meri vampirsko zahodno življenje. Brez stoiškega prečiščenja in pomlajenja platonizmov bi namreč vsi poznejši neoplatonizmi (vključno z današnjimi postplatonizmi, med katere spadamo tudi »mi« kot pacienti postmodernizmov) sploh ne bili mogoči in bi jih tudi ne bilo mogoče natančno misliti. Misliti neoplatonizme pomeni misliti nekako 1500 let, na kar se še presežno – z izjemo nekaj stoletij neoplatoniziranja Aristotela skozi t. i. sholastiko (Albertus Magnus, Akvinski...) – pristavijo še naša stoletja postplatonizmov in postmodernizmov. Ne nazadnje, brez stoicizma tudi ni mogoče v nekem pogledu misliti judaizma, da helenizma, krščanstva ter tudi Rima, v katerem stoicizem postane dominantni tip (moralične) vednosti, niti ne omenim. »Tradicionalni« anglosaški stavek (Barnes ga nazadnje ustrezno napade), češ da obstaja samo ena filozofija, da je ta Platonova in da je vse preostalo kvečjemu opomba k platonizmu, torej v nekem bistvenem pomenu drži. Hudič pa je v tem, da ta stavek velja zgolj za filozofijo, ne pa tudi za mišljenje, saj to dvoje ni Eno in Isto. »Isti stavek« (na ravni jezikave forme) in »isto« je tudi mogoče izreči za Aristotela, le da ne v povezavi s filozofijo. Ta neslišni in kar najbolj umestni stavek bi lahko oblikovali takole: vse dosedanje mišljenje je zgolj opomba k Aristotelu.

Nakazana »strateška točka« lokacije stoicizma glede na vso dosedanjo zgodovino Zahoda, je – gledano po vsebinski plati – zaznamovana predvsem z »odnosom do sveta«. Ključ razumevanja Stoikov – posledično tudi vsega Zahoda, saj Zahod v vseh svojih razvojnih fazah brezmejnega napredovanja, naravnost rečeno, dobesečno temelji na svojem vogelnem kamnu (poleg Špartanstva in poznejših religij), ki je daleč najbolj Stoicizem –, je mogoče opredeliti takole: gre za izganjanje (posledično tudi izginjanje) sveta in svetnosti (nisem rekel svetosti, saj gre šele za njeno inavguracijo!) na vsej črti, in sicer nič več in nič manj tako kot pozneje pregovorno poznanega »izganjanja Hudiča«. Da je ta Hudič, ki ga Stoiki izganjajo bil – če zadevo motrimo ozko in s »stališča mišljenja« (ne pa filozofije!), kar pa je metodika, ki se je tukaj poslužujem – obenem tesno vezan na »kritiko« Platona in Aristotela, ter predvsem na »grško polis«, je nekaj takega, kar nujno sledi iz te »klasične dobe« same. »Kritični odnos«, ki ga zavzemajo Stoiki, je bil potemtakem vezan na kritično razumevanje sveta kot takšnega ali drugačne »obnaravnne«, »npravne« (*ethos*), predvsem pa »politične reči«. Posledično, kritična puščica Stoikov je bila pravzaprav usmerjena v politiko samo in njeno »okolje« ter »institucije« (*demokracija, polis, koinonia politike* itd.), ki so bile v njihovih očeh videne ne le kot »problem« (ne le torej v njeni tostranski in »agonalni« dimenziji), temveč kot Problem-vseh-problemov. Govoriti namreč o stoicizmu v veliki meri pomeni biti sposoben govoriti o nečem takšnem, kot so danes povsem običajne antipolitične jezikovne igre in votla blebetanja v zvezi s »politiko-kot-kurbo«, ali z eno besedo, antipolitika. Vse današnje družboslovje je bolj ali manj na stoicizmu postavljeno lomastenje/gledanje zemlje, družbe iz neke stoiške, v vesoljni kozmo-polis prestavljene perspektive, le da se danes več ne govori ne o svetu in ne o zemlji, marveč le še o »družbi« (kulturi, civilizaciji in podobnih jezikavo-zahodnih oznakah). To gledanje na zemljo in telo »iz višine« (Nietzschejev Zaratustra to odlično in eksplicitno zadene ter ubesedi) je tako rekoč zaščitni znak vse te božanske neprizadetosti in svobode atomarnega družbenega bitja, ki so ji namenjeni in ki jo tudi zelo radi prakticirajo Stoiki, za njimi pa vsi njihovi dediči do današnjega dne.

Pred prihodom Stoikov je nekaj takega, kot je dominanca antipolitike na ravni vsega-mišljenja, bilo – seveda vsaj kar zadeva Sredozemlje– tako rekoč nekaj nemogočega! Konsekventno je bilo to tudi nekaj nemisljivega, razen seveda v tradicionalnih formah vojaške antipolitike, ki je bila dominantna predvsem v Šparti, sploh na Peloponezu in pa v lakonskih kolonijah. Drugače rečeno, antipolitika je bila značilna predvsem za lakonski (in od tukaj lakonični) antipolitični, militantni krog podpornikov Šparte oziroma njim podrejene zaveznice (tudi in posebej na Siciliji, torej na Zahodu: »Magna Grecia«). Če je kaj takega, česar Stoiki daleč najbolj »ne marajo« in od česar se kar najbolj distancirajo, potem je to tisto, kar so v klasični dobi atenske demokracije imenovali politika. Razlogi za to značilno špartansko in obenem platonistično antipolitično držo, za vse lakonizme nasploh že na ravni same forme jezikanja (pa naj so klasične, moderne ali postmoderne), so seveda številni in se jim tukaj ni mogoče ustrezno posvetiti, kaj šele da bi jih bilo mogoče obdelati v vseh podrobnostih in odtenkih, kar pa je postalo absolutna nuja vsega sodobnega premisleka, političnega delovanja pa še posebej.

A kljub temu naj zgolj omenim enega, in sicer tistega najbolj izstopajočega, imenovanega »razpad Grčije«. Ta paradigma je bila usodnega pomena za stoiški projekt sploh, a ravno tako je velikanskega pomena tudi za »nas« dandanašnje. Posledično: gre za topiko, ki je usodnega pomena za ta članek sam, ki potemtakem meri ravno in predvsem na to točko z namenom, da bi jo redefiniral, destoiciziral ter pripeljal do možnosti premisleka. Stoiki so ta »propad Grčije« – gledano s stališča pojavljanja – nedvomno videli kot nekaj, kar je vezano na vojaško intervencijo Aleksandra Velikega/Makedonskega. Ožje rečeno, videli so ga kot podreditev in

⁷ V tem pomenu in predvsem v tem pomenu so Stoiki resda Veliki. A to veliko bi kazalo kar se da distinktivno misliti, in sicer nekako takole: Stoiki so predvsem aleksandrovski (pozneje alexandrijski), in sicer v pomenu, da so oni tisti, ki v »teoriji« – ki pa z njimi kajpada preneha biti teorija in postaja čedalje bolj vednost in celo »terorija« – postorijo »natančno« tisto nemišljenjsko, kar je Aleksander pred njimi že bil opravil z mečem!

zrušitev političnih skupnosti in dotičnih polis (v pluralu torej!), v pomenu neodvisnih, predvsem pa avtarhičnih (*autos-arkhein*) načinov življenja, pa naj so ti bili tiranije, basileie, aristokracije, timokracije, demokracije ali kaj drugega. Diagnoza (*dia-gnosis*) Stoikov v zvezi s tem Dogodkom (vseh dogodkov) makedonske podreditve »Grčije« je bila značilno/banalno simplicistična in je (nemara prav zato) tako trdoživo obveljala do danes: poglobitni krivec za »razpad Grčije« je bila »majhnost polis« in polis-agonalno čvekanje ter nemožnost »učinkovite in skupne obrambe«.

Premišljevanje s pozicije »Velikega« in »Enotnosti«, torej iz perspektive omenjenega Enega in dotične Enosti, je namreč zaščitni znak ne le Stoikov, temveč pozneje tudi vogelni kamen malodane celotnega Zahoda in vse zahodnosti. Tukaj so *in nuce* že vsebovane vse kiklopomahije, gigantomahije, gigantomanije Zahoda, pa naj so te tehnološke ali umetniške, rasistično vzvišene ali estetsko nedotakljive ...; tukaj je – kot v svojem »povzročanju« zajeto – (arhein) vsebovana torej vsa votla grandezza Zahoda, ki se seseda vase ravno v dneh, ki nam jih je dano živetariti, le da se nam zdi, da je problem zgolj nekakšna blebetava »ekonomska kriza«.

Stoiška »nova slika sveta«

Stoiki pri svojih premišljevanjih izhajajo iz predpostavke Enega, ki ga pesniško opredeljujejo povečini tako, kot se jim pač zljubi, vsekakor pa totalno in totalitarno. Vendar pa je to le ena plat zadeve, ki nam ne sme zakriti premisleka še neke druge. Druga pa je ta, da ravno tako izhajajo iz predpostavke nečesa takega, kot je »osnovna celica«, ki da je »zadnje« in hkrati »prvo« (krožna argumentacija!). Ko torej Stoiki skonstruirajo neko Eno, ki je hkrati Vse (govorijo o *to pan*, a rabijo tudi *to holon*) in tudi »več-kot-vse« (!), nujno pridejo do sklepa, da je ta »grešna celica« bila in ostaja samo Ena: to je ravno polis/politika. Konsekventno, destrukcija polis na ravni koncepta samega je tisto, česar se sistematično lotijo Stoiki,⁷ kajti oni se ne lotijo »kritike celote«, temveč se lotijo »bolne celice«, in to prav zato, ker merijo na več-kot-celoto. Če je polis/politika tako rekoč vogelni kamen vsega grškega razumevanja sveta (in potemtakem tudi samorazumevanja), je stoiško podvzetje pomenilo nič manj kot redefinicijo vsega »starega« mišljenja. Skratka, Stoiki so – da bi »opravili s Starimi« – morali tja v tisto »nekaj-več«, se pravi v tisto, kar še danes in tukaj straši kot zmagovalni *pre* (»presežek«/»presežnost«/»preseženost«), o katerem se toliko blebeta, nič pa ne misli.

Pri Stoikih gre za graditev nečesa takega, kot je »nova slika sveta«, oziroma za definiranje neke povsem nove, druge in drugačne, čisto nove podobe ne-več-sveta. To je ena plat daljnosežnega projekta Stoikov, ki je požel izjemne plodove in traja vse do današnjih dni kot *work-in-progress*. Po drugi plati pa gre tudi za radikalno redefinicijo mišljenjskih »procedur« samih: ravno za to so vlogo tradicionalnega grškega mišljenja zdaj pri Stoikih zasedle *gnosis* procedure (*dia-gnosis* je le ena izmed teh). *Gnosis* tako postane tisto, kar – od Stoikov naprej – nastopa kot zmagovalna tehnična procedura, ki je še danes ključ vse zahodne vednosti (ne pa mišljenja!) in njene tehničnosti, ki je celo Heidegger ni zmozel ustrezno dešifrirati. Hudič z *gnosis* je med drugim (ker jih je silno veliko) seveda tudi v tem, da pri omenjeni *diagnosis* in sami *gnosis* to nikakor ne pomeni več mišljenja kot takega, temveč je zdaj nekaj bistveno v druge in drugačne smeri napeljanega. Zdaj gre namreč le še za takšna ali drugačna spozna(va)nja, torej za nekaj, kar je po definiciji

instrumentalno. Naj skušam nekoliko poenostaviti: mišljenje je lahko – politično in po Aristotelovo rečeno – še vedno nekaj takega, kar je lahko »sebi samemu smoter« (telos), a s spoznavanjem je radikalno drugače. Spoznavanje (*gnosis*) je zdaj tisto, kar meri na transcendentalno Resnico. Spoznavanje zdaj tako začne učinkovati kot »instrumentum resnice«, kot njeno orodje (*organon*) in pa kot sredstvo nečesa (lahko tudi nekoga), kar je višje in celo Najvišje. Tu je locirano pravo začenjanje in domovanje tega, kar sicer – po Hannih Arendt – imenujem nemišljenje, z njim pa tudi vsa vednost in znanost ter še marsikaj, v čemer smo še danes (dis)locirani.

Za Stare (predstoiske, torej) je veljalo, da so stavili na mišljenje in na razumevanje, na govor in govorjenje. Stari so bili izjemno praktični,⁸ še na kraj pameti jim ni prihajalo, da bi se »spraševali po svetu«, kaj šele iz smeri »začenjanja« kar tako in brez nadaljnjih določil, »praktičnosti«, »uporabnosti« ipd. Če so in ko so že počeli kaj takega, se »spraševali po svetu« – in to je tisto, kar počne pogosto Platon na ravni tega ali onega dialoga (Timaj, denimo) – pa so skrajno jasno dali vedeti (že na ravni vidne forme), da imajo pri tem opravka z »mitologijo«, z »vznesenostjo«, s tistim daimoničnim, kot bi temu pogosto kar ustrezno rekel Sokrat. Svet zanje ni bil predvsem neko »kaj« in »zakaj« (kot to velja v naši zblojeni dobi, če se sploh kaj takega, kot Svet v njej, še lahko »pojavi«), marveč jim je šlo za nekaj, »kar-je« (*Sein, to on*), in pa še bolj za tisto preprosto in nedvomno »*da-je*«, kot bi temu tako ubijajoče jasno in umestno rekel Aristotel (ne le v šesti knjigi »Nikomaha«). Zato so bile pri Starih *to on, to ti en einai* in podobne »konstrukcije«, od katerih se lomi jezik človeka, nevesčega »tehničnega« vokabularja mišljenja (ne pa kar tako »filozofije«!), hkrati tako preproste in obenem kar najustreznejše. Stari se kratko malo ne morejo spraševati po nečem takšnem, kot je »konstruiranje sveta« (kaj šele ustvarjanje, spreminjanje, izboljševanje, ... kot bo to postala običajna blebetarija celih stoletij vse do tega bednega našega), saj je zanje to nekaj takega, kot bi bila blasfemija za te ali one religiozneže. Stoiki dobesedno izstopijo iz filozofije – Stoiki *stricto sensu* več ne poznajo filozofije (enačijo jo z zanje »zanikrnimi« Starimi) – in se dobesedno hermetično (ne pa hermenevtično: vse hermenevtično, vsa *Peri hermeneias* s Stoiki tako ali drugače gre po gobe!) zaprejo v troje (in triade): v Logiko, v Fiziko in pa v Etiko, namreč! Ta Sveta trojica ni naključje: to je notranja nuja same metodike zavrnitve Starih, njihovega sveta politike in vsega, kar je – po stoiškem mnenju – ne le »propadlo«, temveč je celo (bilo) »vredno, da propade«.

Stoiki, skratka, na neki bistveni način izstopijo-iz-filozofije (in s tem iz mišljenja, čeravno tega dvojega, kot rečeno, nikakor ne bi – po kvazi filozofsko-stoiško – kazalo spravljati v stoiško Eno!) ter se preselijo v tisto menda bistveno bolj varno. To pomeni, da se skrijejo z dežja pod kap, in sicer v spoznavanje (*gnosis*) in – to nujno sledi – v takšne ali drugačne »spoznavne teoreme/metodike« (ne pa kar tako v »spoznavne filozofije«, kot se to zdi na prvi pogled!). S tem strateškim (in za vso filozofijo usodnim) stoiškim prijemom pa je – ne tega, prosim, spregledati! – bilo dobesedno spremenjeno Vse. Vse je bilo iztirjeno, in sicer v najširšem pomenu besede, kar pomeni vse tja od *to pan* (vse), *to holon* (celota) pa do *he kosmos* (vesolje) ter vključno z *ho ouranos* (nebo, nebesa). Predvsem pa je bilo revolucionarno spremenjeno vse tisto, kar Aristotel označuje s *hypokeimenon* (tisto pred-po-stavljeno, »*substancia*«/*substantio* po latinsko) in tudi

⁸ Ne tega, lepo prosim, razumeti »zdravorazumsko« (stoiško!), češ da so bojda »Rimljani bili praktični« ali pozneje, da so takšni bili Firentinci ali današnji Američani. Ta »praktični« je tukaj par excellence politična oznaka (*praxis*) in nima ničesar skupnega z rimsko »praktičnostjo« dela ali poslovnostjo. Ta je seveda stoiške narave in je tisto, na čemer se vzpostavi tudi vse anglosaško modrovanje, ki se »začne« z Baconom in njegovo kritiko Aristotela (*Organum Novum*), in sicer natančno s te pozicije stoiškorske praktičnosti (poslovnosti!), ki postane uporabnost (in koristnost). Ta »praktičnost« in ta »uporabnost«, ta »koristnost« je seveda natančno tisto, kar vrh doseže v naši dobi, in sicer z managersko revolucijo, a o tem sem – skupaj z drugimi – veliko več povedal na drugih mestih.

⁹ Ta »noter« je bistven za vso umetnost, kulturo in estetiko Zahoda, in sicer vse do naših dni. Samo kot oprijemljiv primer »za vas«: poslušajte natančno besedilo pesmi »Amerika«, ki ga je v mračnih časih Jugoslavije naredila EKV, in se vprašajte, kaj vam poje in o čem poje!

¹⁰ To je seveda tisto, kar je v rinascimentu skušal obnoviti Machiavelli s svojo »*vivere politico*«, katere – pomena, kot upravičeno poudari Virolli, pravzaprav ni poznal, ker ni poznal »pomena politike«. Tako kot Akvinc ne dojema poante politične živali pri Starih in jo zato »prevede« kot družbeno bitje (vsi smo njegovi pacienti na tej fundamentalni točki, kot to ugotovi Hannah Arendt), tako tudi Machiavelli ne razume tiste »*politico*« in dejansko stavi na »*vivere*«. Ta »*vivere*« (vsi filozofem – ne filozofije! – življenja so radikalno stoiški v osnovi) bo pozneje iskala svoje nove »prevode«, zleknila pa se bo v dvojem. Prvič, v tistem »svoboda«, o čemer pa bo treba šele začeti resno misliti, a tudi v tistem pridevniškem »*politico*«, ki ga bo v 20. stoletju zajahal Carl Schmitt, s seboj pa potegnil vso poststoiško in levičarsko srenjo (več o tem v Kuzmanič (1996) in tudi drugje).

tisto »vse skupaj«. Rezultat je bil – in ostaja – tale: ravno to »Vse« je bilo s tem iztirjeno in postavljeno v neko povsem drugo luč. Postavljeno je namreč v natančno tisti luči, v kateri se bo zlahka »vpisalo« na tem novem *hypokeimenon gnosis* religija, in sicer na način krščanstva in/ali sočasne umaknitve iz-sveta, in sicer bodisi »noter«⁹ ali pa kar »tja« in »onstran«. Saj krščanstva ni mogoče misliti zgolj iz judovstva, kot se to zdi zgodovinarjem in religiologom, torej družboslovcem na splošno, ki se čedalje bolj nakazujejo kot le še »rastlinarji« in/ali »zgodovinarji narave«! Brez ravnokar omenjene spremembe – ki jo, kot rečeno, izpeljejo Stoiki na točki *gnosis* (ta pa se, prek Želje (*horme*), kot je mogoče prebrati tukaj), zažre naravnost v dušo in ki postane dominanten tip nemišljenja ravno okoli »leta nič« – bi združba judovstva in »še česa« kratko malo ne bila mogoča (ravno to je tisto, kar pripelje tudi do Jezusa in krščanstva).

Za to revolucionarno spremembo (le da mi revolucije danes »razumemo« večji del kot manualno-materialistična, celo kot kontrazidarska oz. rušilna opravila in dela (*poiesis*) pri pariških ali leningrajskih ter podobnih obzidjih) je že v prvem koraku opisa – ter obenem brez kakršne koli možnosti napake – mogoče reči, da je to slika sveta, ki je negativna. Predvsem pa je negativna glede na (vse) do takrat obstoječe (torej glede na *to on*, na *Sein*, tudi na *oreksis* in zatorej ravno tako na ves *hypokeimenon* Starih!) in da je torej nekaj takega, kot je antipolis (in antipolitika,

inkluzivno z antidemokracijo...) slika sveta. Imeti to v mislih pomeni zadostiti nujnemu (včasih – ne v vseh podrobnostih – celo zadostnemu) in vsaj delno ustreznemu premisleku Stoikov in stoicizma. To pomeni toliko, kolikor nanj gledamo s strani njihovega »tipa (ne)mišljenja« in življenja ter pridiganja (obljuba) o novem tipu »dobrega življenja« (njihova ne-več-etika, kar pomeni morala!), ki da sledi iz zavrnitve starega (torej političnega življenja).¹⁰

Da bi ta novi tip »dobrega življenja« nastal – sama oznaka dobro življenje se tukaj začne izgubljati in se le še razkazuje v svoji mizernosti kot skupek moralnih pred-pisov-kako-dobro-živeti – je torej bila potrebna fundamentalna »posilna prenareja« (Wolf), ki je merila na drugačno postavitev (dislokacijo) celote in/ali Sveta. To med drugim pomeni, da je posledično tudi sam človek bil redefiniran, saj je vse skupaj (vključno s »seboj«, če je bil tega še zmožen) zdaj po stoiško motril iz nekega povsem novega nezemeljskega in nesvetnega naskočišča. Ta zunanji (ne pa več notranji) »opravek« s celoto obstoječega (ne pa s to ali ono posamičnostjo, kaj šele s kakršno koli parcialnostjo), je zatorej tisto, kar je treba nenehno imeti pred očmi in obenem fiksirano v mislih, ko skušamo primerno misliti Stoike in stoicizem, se pravi to za ves Zahod utemeljitveno dobo in to »gibanje nemišljenja« ter utemeljitveni čas, v katerem se je začelo oblikovati tisto Zahodno, čemur so le še na skopo šteta desetletja. Drugače rečeno, če kdo hoče danes zares zadeti in razumeti Zahod v dobi njegovega odhajanja kot dominantnega »načina življenja« in »oblike življenj« (družbeno življenje = življenje družbe, je tisto, kar poka v tej »krizi« od ZDA do Evrope!), se mora znati soočiti tudi in predvsem z njegovimi mišljenjskimi ustanovitelji, se pravi s Stoiki. Tarnanje (presežno moraliziranje hlapčevskih družbenih bitij) v zvezi s tem, denimo na način »kapitalizma« in »antikapitalizma«, »antiglobalizma« ...,

je kvečjemu nekaj takega, kar bi se – po Marxovo – dalo dokaj ustrezno opredeliti kot »spričevalo revščine« mišljenja in delovanja, tistega političnega pa še posebej.

To je nadvse pomembno posebej izpostaviti predvsem zato, ker je za Stoike mogoče – in je tudi nujno – reči hkrati vsaj še to, da so tako rekoč zadnji mišljenjski predstavniki »Grčije«, s katerimi pa se je še vedno mogoče kolikor toliko »racionalno« pogovoriti ter temu ustrezno preudarjati tako rekoč na skupnem terenu Starih in še zmeraj – vsaj delno in v nekaterih – v njihovih govornih igrah. Kajti tisto, kar pride za Stoiki, in pa na tistem, kar so nedvomno oni pripravili, je nekaj, kar – glede na mišljenje in tisto »racionalno«, če naj rečem po moderno – pelje radikalno proč od mišljenja in/ali v vnebovzetje nemišljenja ter v nekaj povsem drugega in drugačnega. Pelje namreč v jezikovne (*language*) in ne več govorne (*logisthai, speech*) igre. Tisto, kar namreč pride za Stoiki – in kar obenem gradi na Stoikih (ta element Hegel v neki bistveni dimenziji spregleduje v svoji konstrukciji »zgodovine duha«) – so, rečeno zdaj po »vsebinu« in ne zgolj po formi – večji del religije in religiozne (absolutne!) vednosti. Zanje pa je značilno, da že v izhodišču temeljijo na izključitvi mišljenja in/ali omenjene »racionalnosti«. So pač – rečeno postmoderno in histerično in tudi poststoisko – »neki drugi tipi racionalnosti«. Zares pa so transcendentalne, vnebovzetne, in sicer ne glede zgolj na racionalnost Starih, marveč tudi glede na racionalnost kot tako (torej dojeto rodovno, kot *genos*). So namreč samoprestavljene in samopostavljene na jezikovni komandi (in učinkovanju jezika – vmes je bila »iznajdena« in kot gospodar/*metron* ter kanon instalirana Koine) »bodi religiozen«. ¹¹ Ta »bodi religiozen« namreč bistveno sovпада z zamolčano komando »ne-misli(ti)« in/ali ne-bodi-racionalen »v pomenu mišljenja«, temveč le še kalkulativen v pomenu *calculatio* (od tod tako izstopajoč pomen Logike). Ali pa – ker tudi to je mogoče, le da je še slabše – samopoguba v nečem takšnem, kot je religiozno »pesnjenje«, če mi je sploh dovoljeno uporabiti tovrstno oznako, ki meri na tip »govorice«, ki je na delu v vsem Svetem pismu in vseh svetih tekstih sploh.

Če bi ne bilo tako, bi zahodnjakom poznejših generacij ne bilo treba čakati na (od)Rešitelja Descartesa, ki je – čeravno tudi on tega ne izpelje prek mišljenja, temveč prek dvoma, kar pa je vse prej kot eno in isto! – vsaj za silo in majavo vendarle postavil nekakšno kvaziinfrastrukturo »ponovnega mišljenja«, pa naj se je še tako izkazalo kot fundamentalistični *calculatio*. ¹² V nekem smislu je z omenjenim Descartesom bilo instalirano v bistvu nekaj postreligioznega in/ali znanstvenega – še bolje rečeno, civilno-religioznega (*civil religion*) – v pomenu takšne ali drugačne vednosti (to je evoluiralo in danes je le še *knowledge* ali znanje), ki sicer več ni (bila) »pesniško-teološka«, toda toliko bolj je bila in ostaja novo-matematično-vojaška. Drugače rečeno, odločno premajhna pozornost, ki je namenjena Stoikom, nas vse skupaj lahko drago stane tudi v naprej, pa naj se še tako zdi, da je Zahod že v neki manjši meri vendarle poplašal (vsaj približno) ustrezno ceno za svojo elementarno ignoranco v zvezi z njimi, kar pomeni s samimi seboj. Skratka, Zahoda in vsega-tega-kar-je (*to on*) brez Stoikov ni mogoče misliti, ustrezno pa še najmanj. Štorija o Stoikih je zato v sami sredici štorija o nas samih, o Zahodu, torej tako »tukaj« kot tudi »zdaj«, pa naj se neizobraženi pameti in netreniranemu zahodnemu umu še tako doz-

¹¹ Reči »bodi veren« ali »veruj« je tukaj odločno premalo (pade namreč v *pisteuo*), a se tudi s tem »detajlom« žal ne morem ubadati in bom to pustil za drugo priložnost. »Religiziraj« (*religio*, ne pa veruj – *pisteuo*) je treba dojeti vsaj takole: nehaj misliti! Šele od tukaj lahko sledimo teoremom »Greha« in še marsičemu drugemu. Mišljenje je, skratka, tisto, kar je »izvirni greh« za vsako religijo (s *pistouo/episteme*, torej vero in verovanjem je drugače!).

¹² To je tisto, kar se skozi stoletja humanizma in razsvetljenstva razvije kot naša »racionalnost« ali moderna zahodna racionalnost, ki jo v 20. stoletju skušajo – žal povsem prekratko – denuncirati kot »instrumentalno« (šola »kritike ideologije«, »Frankfurtska šola«... vse do današnjih t. i. levičarjev, ki se v odsotnosti zmožnosti mišljenja znova pripravljajo na družbeno revolucijo in nasilje potemtakem).

¹³ Zanimivo je, kako akademski zahodnjaki gledajo na to dobo kot na nekreativno in »zgolj urejevalno«, spregledujejo pa, da je ravno ta dimenzija »urejevalnosti« (tu je – časovno gledano – domovanje vseh vrhunskih gramatikov, brez katerih bi *Koine* in krščanstvo bila nemogoča) bila tisto, kar je sam temelj »urejenega Zahoda« in/ali Zahoda kot družbenega reda, ki se zdaj že 2000 let vsiljuje – brez milosti – vsem Zemljanom in še Nezemljanom, torej vsemu Svetu, povrh!

deva, da so stvari Stoikov neizmerno daleč in da nimajo nič kaj opraviti s pregovorno vzvišenimi (vnebovzetimi!) »Nami«.

Stoično podiranje mišljenja in sveta

Zgoraj sem se posvetil stoiškemu sesuvanju sveta Starih in njihovi gradnji »novega sveta« – ime za stoiško novo sliko sveta je seveda ne-več-svet, v sami stoiški dikciji pa mega(lo)polis, najpogosteje pa kosmopolis – zdaj pa bi rad »pogledal«, kako začne ta antipolitična zverina goltati ves preostali svet.

Dejstvo, da se šele »na koncu« – leta »Nič«! – te stoiške revolucionarne dobe odhajanja v vnebovzetni kosmopolis zasveti Jezusova podoba, te stoiške dobe ne le v ničemer ne spremeni, temveč jo ravno za nazaj pojasni in utemelji, in sicer v sami njeni »genealoški« dimenziji. Jezusa namreč ni mogoče interpretirati kar tako, zgolj in predvsem iz »judovske perspektive« in v kontekstu religij, čeravno je bil Jezus imanentno nekakšna znotraj-judovska-revolucija (podobno kot je Luther »na koncu religij« nekakšna znotrajkrščanska revolucija, ki – kot protestantizem – za seboj pusti katolicizem). Da bi razumeli Jezusa in krščanstvo, je potemtakem dobesečno nujno razumeti tudi centralno vlogo Stoikov in stoicizma pri tej notranji »kritiki judaizma«. Do nje je namreč prišlo šele potem, ko so Stoiki že bili dodobra zorali ledino »nove slike sveta«, na kateri so – skupaj z drugimi (epikurejci, skeptiki...) – trdo delali nekako že dve ali tri stoletja.

Ne bi kazalo potemtakem spregledati tega, da 200 ali 300 let pred »letom Nič« po vsem Sredozemlju judaizem ni bil dominantno obzorje mišljenja, marveč je to bil stoicizem, ki je bil *mainstream* mišljenja v obdobju helenizma. Stoiki (skupaj z epikurejci, skeptiki...) so bili vrh, horizont in splošni doseg celotnega takratnega čedalje bolj (ne)mišljenja, torej cele ene »nekreative« ter nadvse »urejevalne dobe« (Boardman et al., 2001).¹³ Ravno stoiške jezikovne igre so bile tiste, ki so bile dominantna cele epohe prehoda od Grkov do Rimljanov, a tudi pozneje, in veljajo kot dominantna za ves poznejši Zahod. Zahod se namreč vzpostavi natančno na stoicizmu in nikoli resno ne reflektira teh svojih »stoiških korenin«, temveč je raje *wishfully*-čeblljal o »grških prednikih« in »krščanskih koreninah«. V tem je najdlje šel v dobi »romantične slike sveta« in romantične preinterpretacije zgodovine, ko je ta isti Zahod začel spet nekaj momljati o »Antiki«, o kateri še zmeraj blebetajo po akademijah in univerzah. To, da je bilo v tem »pojmu Antike« zlobnato vse, kar se je komu sploh zazdelo pomembno (od Talesa in Sokrata do Platona in Aristotela, vključno z »minornostjo« Stoikov vse tja do vesoljnega Rima), je seveda nekaj takega, kar je treba ustrezno razumeti.

Namreč, prav v tej in takšni nedoločeni mešanici (tu je na delu samo *wishful thinking* Zahoda pri izdelavi prijazne samopodobe »organizirane nedolžnosti«) se je med »velikimi Grki« (»klasična doba«) in pa *grandezzo* najprej Aleksandrije, nato pa še Rima, izgubilo ravno tisto, kar je stoicizem in kar so Stoiki kot dejanski utemeljitelji Zahoda. Zahod v tem pogledu nikoli ni odrasel in se odstavil od svojega stoiškega seska. Še zmeraj blodi pri svoji stoiški materi oziroma se skuša skriti kar se da globoko v njeno maternico. In to je tisto, kar mu danes nekako 2000 let tudi uspeva, a le za ceno lomastenja po čedalje bolj zasmrajjenih sobanah bodisi notranjosti želje ali pa zunanosti kozmopolisa (in kozmopolitizma). Kadar se lotevamo problema Stoikov na njihovi strateški točki »odnosa do sveta«, se neposredno lotevamo tudi samih korenin

vsega današnjega Zahoda. Natančno tu je locirano tisto »prijeti bika za roge«, ne pa tam, kot se je zdelo Marxu, ko se je zapletel v labirinte »stvarnega in ekonomije«, in sicer znotraj glagoljivih neo-stoicizmov Anglije kapitalistične dobe.

Začetnega in odločilnega koraka v smeri svetosti in hkrati proč od svetnosti ter tudi sveta! – to je samo osrčje fundamentalnega stoiškega projekta in njihovega dosežka sploh, ki je hkrati zahodno-tvorna vsebina vsakega zahodnega. Projekta se bom v nadaljevanju tega prispevka lotil zgolj s pomočjo krajše analitike prehoda dveh kategorij, topik ali detajlov. Prva od teh je polis (tisto torej, kar je še na strani »klasike«), pri čemer se bom držal pomenov *polis*, kot so le-ti oblikovani pri Platonu in Aristotelu. Druga topika pa je *kosmo-polis*¹⁴ (tudi mega(lo)polis), ki se kot ne-več-polis pojavi kot povsem nova (kritična in revolucionarna!) jezikovna igra Enega, ki je usodnega pomena za vse Stoike in stoicizme, stare in nove, moderne in postmoderne.

Praden v podkrepitev in razširitev vsega zgoraj nakazanega navedem nekaj ključnih mest iz Stoikov, je najprej treba vsaj omeniti nekaj pomembnega glede besedil in pa o navedkih, ki v zvezi s tem sploh lahko sledijo. Poglavitno je, da so teksti Stoikov večji del prisotni za nas izključno v obliki fragmentov: to pomeni takšnih ali drugačnih iztrganih navedkov, ki so »nam« jih zapustili tisti, ki so se tako ali drugače na Stoike nanašali v svojih delih (jih navajali, kritizirali...). Že na začetku pa se moramo spoprijeti z dejstvom, da nam je od Stoikov ostalo nekaj, kar na prvi pogled spominja na disperzno zbirko fragmentov, ki pa se vendarle povezujejo v pregledno celoto nekega natanko določenega tipa argumentacije. Rezultat, s katerim zatorej moramo zmoči opraviti že na ravni razpoložljivega materiala, je ta, da v zvezi s Stoiki premoremo nekaj takega kot je zbirka v veliki meri bolj malo povezanih fragmentov, a kljub temu nekaj takega, kot je razvidna celota nekega tipa postavljanja in argumentacije. Zbirka, ki se največ uporablja in jo celo pogosto imenujejo »celota fragmentov«, je izšla iz uredniškega dela Hansa von Arnima. V zadnjih desetletjih so to »celoto« pogosto publicirali skupaj z grško-latinskimi »izvirniki« z vsakokratnimi prevodi v ta ali oni jezik. Pri svoji neposredni interpretaciji Stoikov se bom držal svojega lastnega prevoda izvirnika, kajti – podobno kot tukaj primerjalno uporabljeni italijanski prevod, ki ga je opravil Roberto Radice (von Arnim, 2002) – prevode je mogoče najti v številnih jezikih, recimo angleščini (Long & Sedley, 2009), v slovenščini pa za zdaj (še) ne. Odločil sem se za različico, v kateri poudarjam pravljičnih sedem različnih stoiških mest (*topoi*), ki se mi kažejo – lahko bi se torej odločil tudi drugače – kot prepričljivi, odločilni, kratki, reprezentativni in ustrezni obnemem. Upam, da je ta moja izbira – ki meri na širino pozicije in pa na globino tega, kar Stoiki skušajo ubesediti – tudi dovolj informativna za današnjega bralca, ki sicer ni vaju branja in razumevanja Stoikov, Starih sploh.

Če že ne temeljno, pa vsaj reprezentativno stališče Stoikov v zvezi s polis ter posledično tudi s kozmopolis se v omenjenih fragmentih sicer neštetokrat ponovi v številnih in večji del slabše ubesedenih različicah, najbolj eksplicitno zgovoren ter celovit pasus pa je mogoče najti v spodnjem navedku:

»Ustava/ureditev različnih ljudstev je (neka/kšna) razširitev, ki prihaja iz smeri narave in se vzpostavlja s strani obče avtoritete. Tale svet je pravzaprav eno veliko mesto, ki temelji na

¹⁴ Zdi se mi, da ni treba posebej utemeljevati tega, da je današnji (včerašnji tudi) »kozmpolitizem« otrok stoiške paradigme oziroma da so Stoiki na nek način tudi »prvi kozmpolitiki«. Kozmpolitizem je *in nuce* takšna ali drugačna (večji del povsem nemišljena in apriorna, seve) »kritika države« in pa – ravno tako apriorno – pro-družbenost (družbeno bitje...) *par excellence*, s tem pa v samem fundamentu družboslovja. Skratka, blebetanje o »odprti družbi« je zatorej samo neka podvrsta dominantne jezikovne igre kozmopolisa in kozmpolitizma. Današnji managerji so tisti, ki – nekako tako kot Marxovi proletarci – »nimajo domovine«. Ves Svet je zatorej (in posledično ter »naravno«) njihova domovina v pomenu *playground-a*, ki ga pridno ničijo zavoljo »nujne konkurenčnosti« in pa »nujne profitabilnosti«, katere pridni vojščaki so.

¹⁵ V italijanski izdaji: 1129–1130, izvornik v Stobaeus eclog. II7, 103, 9W.

¹⁶ Ravno zato se zdi – to zdetje, ta padec v temo Enega, v kateri so »vse krave črne«, je samo bistvo stoicizma, njegov razpoznavni znak –, da je vseeno, ali temu ali onemu rečemo *polis*, *politeia*, *state*, *republic*..., ali neko »to« (*Sein*) označimo, da je politika ali pa da so to politike, ali pa temu morebiti rečemo, da je sila ali moč...! Ta blodni »funkcionalizem funkcionalizma« je tisto, k čemur je treba pristopiti iz perspektive kar se da natančnih razlikovanj in bolj prefinjenih kategorialnih distinkcij, in sicer ne le na ravni samostalnikov, temveč tudi glagolov in še zlasti glagolnikov. To zadnje je – gledano po formi – samo bistvo Aristotelovega tipa bojevanja proti Enemu (Pitagorovemu, Parmenidovemu in Platonovemu), katerega osnove so podane v njegovi Fiziki, a tudi Politiki, Nikomahu in drugod, denimo, *Peri hermeneias*.

¹⁷ Fragment 323, strani v italijanski izdaji 1176/7, 1128/9, izvornik v Philo de Joseph. Vol. II. Mang., 46

eni sami ustavi in pa na zgolj enem zakonu. Logos narave je tisti, ki narekuje dejanja, ki morajo biti opravljena, in pa prepoveduje tista, ki naj se jim izognemo (...) Zakon posamičnih ljudstev je ravno tako (neka/kšna) razširitev, ki temelji na zakonu narave. Ena hiša ni nič drugega kot dobro urejena majhna država, ekonomija gospodinjstva je forma ustave na nižji ravni. Ravno tako je država nekaj takega, kot je velika hiša, ustava pa je ekonomija gospodinjstva, uporabljena na skupnost(no) (*koine*). Zatorej voditi (upravljati, administrirati) eno Državo je ista stvar, kot je voditi hišo, in sicer četudi je število in pa obseg vodenih (upravljanih) različno.« (Fragment 328)¹⁵

Zdi se mi, da ravnokar izrečeno pravzaprav sploh ne potrebuje posebnega komentarja. tukaj so na delu samorazvidnosti, ki jih je moč strniti v sledeče – za Eno gre! To Eno je En-Zakon, ta En-Zakon je naravni in/ali je Zakon-Narave. Vse, kar je, je tako rekoč narejeno iz-Enega-kosa in nedvomno prihaja od Zgoraj. Ta *locatio* »Zgoraj« je tisto, kar uporablja in zlorablja (»razširitev«), vse tisto spodaj upravlja/krmili na En in Enak način, pa naj se to zgoraj imenuje kakor koli že (lahko je namreč – kot bomo kmalu videli tukaj »na mestu Ene-Narave« tudi sam En-Bog, seveda), tisto »spodaj« mu je *in nuce* podrejeno in odprto za zlorabe po načelih »kakor se komu zazdi«.

Še več – da bi tega elementa morda ne spregledali, ker ta še najbolj govori o tem, da je vse današnje nemišljenje (družboslovno, humanistično in naravoslovno) v resnici radikalno (post)stoiško – tudi tisto spodaj »deluje« po istih »načelih« neizogibnega/nujnega Enega, le da dobi drugačna imena! Tako kot tisto Veliko Eno Narave (ali Veliko Eno Boga), velja za tudi »državo«. Ravno takšno to Eno velja tudi za »mesto« in za »ljudstva«...¹⁶ Še več, velja – to Eno »ima« (*ehein*) torej Absolutno/Občo veljavo (kot danes »denar«, denimo) – tudi za ekonomijo. In ne le to: tako kot velja za ekonomijo, velja tudi za družino... In seveda tudi za vsakega (sicer neomenjenega) posameznika (zanj/o še najbolj, se razume). Edina razlika, ki v tem vnebovzetnem kraljestvu (monarhija) Enega – v tej absolutni temi Vsega-Enega in Enega-Vsega Stoikov – preostane, je tista kvantitativna. Vse kvalitete so kvalitete Enega ali Eno je Ena kvaliteta, če nekoliko po »fizikalno« povem, to Vse – ki je za Stoike Eno – pa se le kvantitativno razlikuje.

Nekoliko drugačna je dikcija, ki ne zatruje – kot to počne ravnokar omenjena – bolj ali manj apodiktično, češ da tako (nekaj) pač je in da je to Eno, temveč se bolj distančno in jezikovno zgolj »sklicuje« na Stoike. Ta pravi, da Stoik/i »tako pravi/jo« (*Iegousi*, stoji v izvorniku). V tej distančni dikciji se za nas postavlja bistven problem *polis* (in *kozmpopolis*) takole:

»Za Stoike pravijo, da so govorili, da je nebo resnično tisto, kar je prava država. Države, ki so tukaj na zemlji, niso države: zgolj nosijo takšno ime, vendar pa to niso. Država je moralna vrednota, ljudstvo pa je superiorna forma organizacije, v kateri naj bo množica ljudi podrejena Zakonu.« (Fragment 323)¹⁷

Znova je mogoče reči, da so zadeve tudi tukaj za količkaj pozornega bralca večji del preproste kot pasulj: nebo (*he ouranos*) je tisto, kar je država in sicer tako rekoč »resnična država«. Vse

tisto, kar pa je na kakršen koli način »spodaj« (in kar je torej »tukaj in zdaj«!), pa je le slaba »kopija« in (samo) spominjanje »ideje«, če naj bi nekoliko izrekel zadevo v Platonovih (Stoikom tako ljubi Sokrat je pri tem vse prej kot nedolžen) dikcijah. Ne spreglejmo pri tem »klasično« – ki se danes prodaja kot »novo« in »postmoderno« – stoiško jezikanje o Zakonu in »podrejanju pod Zakon«, od koder vse skupaj izhaja kot iz svojega izvora, a s čimer se tukaj ne morem podrobneje ukvarjati, ker bi me odvrleklo hkrati v njihovo Etiko ter predvsem v Fiziko. Kajti tega »Zakona« nikakor ne smemo pri Stoikih (podobno velja tudi pri postmodernistih, le da mi tega sploh nismo več zmožni »slišati«, saj le še gledamo in vidimo) razumeti kot »pravno zadevo« (Stoiki – *stricto sensu* – ne poznajo prava, to je šele rimska zadeva, ki pride za njimi, njihov *nomos* je narejen iz materiala narave in Boga!), pač pa kot zadevo Narave, o kateri Stoiki tako radi preudarjajo (kot vsi teoremi »naravnega prava« in vse »naravne reči«, ki eksplodirajo v moderni od Bacona naprej). Skratka, »resnična«, »prava država« (podobno je s poznejšimi »najstvi«, od Kanta naprej) je »Nebo«, to spodaj so zgolj slabe – če sploh – kopije oz. prazna poimenovanja, votle besede.

Iz smeri ravnokar predstavljene aksiomatske postavitve in jezikovnih iger »države« (v končni instanci Platonova postavitev), izhajajo tudi neštete druge izpeljave ter ne nazadnje celo definicije, s katerimi pa se tukaj žal ni mogoče podrobneje ukvarjati. Med drugim – in večji del zgolj zavoljo informativnosti ter za pokušnjo – so tudi takšne »definicije«, ki vse do današnjega dne niso izgubile na svoji aktualnosti:

Država se opredeljuje na tri (različne) načine: kot aglomerat stavb, kot organizacija ljudi in pa, tretjič, kot prvo in drugo skupaj. Če današnji bralec pri tukajšnji dikciji ni zmožen »prepoznati« nečesa takega, kot je »teritorialna država« – ki nastopi z Napoleonom (stavbarstvo Stoikov nadomestijo planjave, ki jih je nekoč bil osvojil Aleksander, potem Cezar, nato Napoleon, pozneje spet Hitler in tako naprej ad infinituum) in se nikoli ne umakne iz glav humanistov, družboslovcev in naravoslovcev kot model »mišljenja države« –, potem res ne vem, kako mu je mogoče pomagati. Ali drugače in še več: če pod »organizacijo ljudi« ne zmorete slišati tega, kar moderni imenujejo »državna ureditev« (mislijo pa »družbena ureditev« – kar je, *a propos non-sense!*), ali pa tisto, kar pri Webbru krmilijo »profesionalni politiki«, in sicer tako, kot se krmili ta ali oni čoln ali (pozneje) stroj (danes digitalno napravo), potem ravno tako ne vem, kaj naj še porečem v zvezi s tem. Celota tega (»prvo in drugo skupaj«, torej) pa je natančno to, kar je mogoče – v nakazanem kontekstu – imenovati tudi zadeva »legitimne uporabe sile«, da bi »ljudje«, antipolitična bitja, ne zbežljala. Ravno na tem »legitimnem« (to je »naravno pravo« pri Stoikih in je tisto, ki »daje celoto« njihovemu Enemu) temelji tudi vse današnje »realistično« blebetanje o državi, kot tudi pregovorno »vodenje« države s strani »vladajočega razreda« ter vsi teoremi »ukinjanja države« in še marsikaj podobnega. Webrova »birokracija« je v tem kontekstu le ena od benignih »rešitev«, je inovacija znotraj neo- in poststoicizma, ki je Stoiki še niso bili zmožni, je pa zagotovo nekaj, kar je debelo na njihovi sledi in jo je tudi zlahka mogoče razumeti iz omembe »organizacije« in pa njim (ter vsem postmodernistom) toliko ljubega Zakona.

Utegne se pripetiti, da bo naslednja opredelitev stoiškega »razumevanja države« (se pravi zavrnitve polis kot politične »organizacije« smrtnikov v smeri Enega kozmopolisa) nekoliko bolj pomagala pri razumevanju aktualnosti in dobresedne postmodernosti vseh Stoikov in vse njihove jezikave antipolitične aparature.

»Stoiki z Državo označujejo veliko število ljudi, ki skupaj živijo in ki so vodeni s strani enega Zakona.« (Fragment 329)¹⁸ Rečeno na ravni Homerja in Antigone: ta pregovorni En-Zakon,

¹⁹ Zelo preprosto in skrajno redukcijsko rečeno gre za dvojne »prehode«: prvič iz *leos/laos* v *demos* (kolektivna raven) in pa iz *anthropos* v *zoon politikon* (individualna raven). Pa še tole: oni dan sem pred kratkim na Al Jazeera poslušal intervju z nekim cestnim bojevnikom iz Aten, ki je – vsej svoji političnosti navkljub – dosledno uporabljal oznako »*laos*«, ko je govoril o bojujočem se »ljudstvu«.

na katerega se sklicujejo Stoiki, nekako tako, kot se bolan pridruzuje svoje bergle, ni »človeški zakon« ali tisto, kar so si »ljudje omislili« in se zanj domenili. To je aksiomatski, »božji zakon« ali – pri Stoikih najpogosteje – kar Naravni zakon. Se pravi, če »prevedemo«, pri Stoikih gre za to, da je *polis* (dojeti kot neprevedeno in neprevedljivo *polis!*) tisto »veliko število ljudi«, ki je podrejeno Enemu (torej Naravnemu, Božjemu, vsekakor pa ne človeškemu, kot je to bil primer v *polis* in pri Starih) Zakonu.

In še nekaj, a samo kot zelo bistveno opozorilo, čeravno se zdi povsem marginalna reč: »veliko število ljudi« ni nekaj, kar bi bilo značilno za katero koli *polis*. Radikalno – bolj radikalno sploh ne more biti! – nasprotno velja pri vseh Starih (do Aleksandra, ki je nekakšen dejavni Stoik vseh Stoikov, seveda): za vse *polis* je bilo značilno »majhno število ljudi«. Zadeva je v zvezi s števili (Aristotel večkrat posebej razpreda o ustreznem številu na ravni *polis*, ki pa je za naša – očitno tudi za stoiška! – »občutenja« radikalno premajhno) celo šla tako daleč, da so, brž ko je bilo »preveč prebivalcev« (Šparta je tukaj izjema in ne pravilo – pri njih je najpogosteje »zmanjkovalo prebivalstva«!), po načelih »slučajnostnih iger« izbirali tiste, ki so morali zapustiti svojo *polis*. To je pomenilo, da so morali oditi v »kolonijo«.

Toda, bodimo zdaj skrajno pozorni, saj je tukaj treba točneje – ves hec razumevanja Starih je najpogosteje v takšnih detajlih, ki pa v okolju Velikega Stoiškega Enega povsem izginejo – reči in se skrbno varovati rimskih jezikovnih iger (suženjstvo, danes tako popularni *Imperium...*), ki so nam dandanašnjim tako ljube in bojda »domače«. Omenjeni »odvečni« (spomnite se današnjega »podjetništva« in »odvečnih«!) v neki že »preveliki« *polis* (pa ti so lahko zgolj *laos* ali pa *demos* »pripadniki«), so namreč odhajali v »*apoikia*« ali pa v tisto »tam«, v tisto »čez«, v tisto »onstran« neko tukajšnjo, domačo *oikia* in *polis* in ne kar tako v *polis* brez nadaljnjih določil. Iz te *apooikia* (torej nekakšne »onstranske« hiše/ohišja, tamkajšnjega gospodarstva, gospodinjstva...) je pozneje lahko (ne pa nujno!) nastala (*genesis*) *polis*. A to je veljalo izključno na ravni možnosti (*dynamis*) in/ali če so bili njeni prebivalci (*leos, laos*) zmožni vzpostaviti neko novo »politično življenje«¹⁹ v tej *apoikia* in ne kar tako in/ali naravno, po naravi in naravnem zakonu, kot se to dozdeva blodnim, anti-političnim Stoikom. Gospodarsko, produktivno izdelovanje in delovno življenje – to velja tako za stoiško kot tudi za naše »samorazumevanje«, ki je zgrajeno na stoiško-krščanskih ter pozneje ameriških antipolitičnih, družbenih osnovah – ne zadošča za *polis!* Za to, da bi *polis* politična skupnost bila (da bi prišla v bivanje, da bi postala neko »to tukaj«, *to on, Sein, being*), potrebuje ravno to, česar mi ne zmremo dojeti. Potrebuje namreč radikalno (raz)ločitev od produktivnega, proizvajalnega življenja ali – rečeno drugače – potrebuje fundamentalni razcep/razločitev med *oikos* in *polis* ter ustrezno (a to ne zadošča) politično tehnologijo (*politike tehne*). Drugače in morebiti za koga še bolj ustrezno rečeno: vsaka *apo/oikia* ni nujno *polis*, kajti če bi bila, bi to razlikovanje bilo nepotrebno in/ali nerazlikovanje. *Polis* je »nekaj več«, nekaj radikalno (politično) drugačnega od *oikos*, kot tudi od *oikia*, ki sta zadevi ekonomije (*oikos + nomos*), torej proizvodnje, dela, izdelovanja (*poiein*), gospodarjenja in gospostva. »Šef« *oikie* je gospodar/gospodinjec/gospodinja (*despotes, despoina*), *polis* pa nima takšnega ali onega proizvodnega, ekonomskega šefa. *Despotes* sicer lahko »organizira« nekaj takega, kot je »despotija« (tudi tiranijo...), toda to se s politiko izključuje, tako pa sama *politeia* in *polis* postaneta ogrožena (zato temu sledijo pregoni despotov, tiranov..., vstaje...)! Politika je zadeva »vladati in biti vladan« (Aristotel), in sicer »istih in enakih« (*isoi, isonomia*): brez natančnega razumevanja izonomije ni mogoče misliti –, kaj šele prakticirati (da o »imeti« niti

²⁰ Pojdite brat tudi daleč najbolj sofisticirane med zahodnjaki – denimo Erasmusa ali koga drugega iz prejšnjih ali poznejših časov – in boste vedno naleteli na iste ali vsaj podobne nemožnosti mišljenja teh usodnih človeških reči, ki neposredno zadevajo ob njegovo in njeno politično svobodo in enakost.

ne govorim) –demokracije! Tip premisleka (to je tipično stoiško nemišljenje, značilno za ves poznejši Zahod!), ki ne loči vsaj tega dvojega (*oikos, oikia in polis*), je pravzaprav aposteri neo/post stoiška preinterpretacija (v to smo zajeti še danes!), ki sanja nekaj takega, kot je apriornost kozmopolisa, ki da se »od zgoraj« udejanji spodaj (En-Zakon...). Ta shema radikalnega nemišljenja je tisto temeljno, kar so v igro Zahoda pripeljali ravno Stoiki, kar je fundament Zahoda v celoti in od koder se – »kot civilizacija« – še vedno nismo premaknili niti za milimeter, in sicer kljub (ali pa ravno zavoljo tega?) enormnemu napredku tehnologije, znanosti in tehnik. Vsa »zahodna tradicija« humanističnega antipolitičnega blebetanja²⁰ tako ali drugače jezika o tem Enem-Zakonu, o Naravi (včasih je to bilo o Bogu) ali pa o »naravnih zakonih« in »družbenih dogovorih«, kar pomeni, da je do dna potisnjena v blebetavo in vsevedno obzorje Enega ravno Stoikov.

Če pogledamo malo bolj navznoter »države«, pa je treba – glede na vladanje in vladavino ter na upravljanje – v zvezi s Stoiki (kar je pomembno tudi za nas, seveda) omeniti še vsaj tole značilno mesto:

»Vlada je dobra izobrazba ljudi v pomenu skupnosti.« (Fragment 332)

Vlada torej ni zadeva »upravljanja« ali vladanja, tudi ne političnega delovanja, spopadanja (agon), političnih bojov in govorjenja, odločanja..., kaj šele, da bi bila zadeva volitev in izbiranja (demokracija ali kakšna druga »oblika vladavine«), pač pa je to pri Stoikih zadeva izobrazbe in izobraževanja. Poznejše izkušnje – vsaj od omenjenega Napoleona naprej, a tudi t. i. cerkvena oblast je nemara še bolj zgovorna v zvezi s tem – kažejo, da je to »izobrazbo« – treba razumeti kot interpelacijo, kot edukacijo v pomenu socializacije (podružbljanja). To podružbljanje je tisto, ki temelji na moralnih zakonih (to je tisti »moralni zakon v nas«, ki ga (poleg onega v Zvezdah) pozna Kant in kjer sta oba zakona – le da na drugih, modernejših osnovah razsvetljenstva, jasno – radikalno neo-stoiška!) in je zatorej indoktrinacija ali prodajanje (kolikor se da poceni!) »dobrega življenja«. Toda, »dobro življenje« pri Stoikih ni rezultanta političnega delovanja (tako je bilo pri Starih, kjer politika in dobro življenje sovpadeta), temveč je to zdaj neka vednost (apriorna vednost, *gnosis*/vednost apriori – iz tega apriori je treba dojeti tudi »čas in prostor« pri Kantu ter še marsikaj drugega v »poznejših rodovih«) – , ki naj se predpiše in naj se (že v otroštvu!) nauči (po možnosti na-pamet-brez-pameti).

Organizacijska načela izobraževanja (od Napoleona naprej), ki vrh dosežejo v poneumljanju znotraj nešteti -izmov (tudi v ZDA in ne le v socializmih in kapitalizmih Evrope), so zatorej le implementacije osnovnih postulatov (aksiomov) stoicizma. Le-ti so v končni posledici antipolitični in moralni, kar je mogoče najnatančneje analizirati na primerih rimskega moraličnega neostoicizma, ki je v Rimu dominantna forma antipolitičnega nemišljenja. Če kdo morebiti v tem kontekstu domneva, da je v celi tej štiriji moderno »brezplačno šolanje« (beri: potunkanje v družbo, družboslovno in družboljubno ter v naravno in naravoslovno, oboje pa radikalno antipolitično, kajti poleg »brezplačnega« se praviloma spregleduje še tisto »obvezno«!) kar tako tukaj in zatorej naključno, ter zgolj za voljo vzvišenih, brezinteresnih ter »človekoljubnih razlogov«, se več kot rahlo moti. Gre za moderne »forme gospostva«, ki ne zmorejo več biti znotraj zgolj-religiozne-forme-vednosti, temveč zdaj potrebujejo presežno formo vednosti (tisto *gnosis*): najprej znanost (nekako do sredine 20. stoletja), pozneje še bolj presežno, torej znanje in/ali strokovnost (*tehne*). V tem *tehne* je vsebovano tudi vse tisto, kar šteje tudi pri Stoikih, le da je

²¹ Ravno zaradi tega *nonsensa* nastopajo oznake, kot so »visoka družba«, »razvita družba«, »razredna družba«, »bogata družba«, »globalna družba«, »odprta družba« ... vse tja do »družbene družbe«, v kateri smo se zagostili kot v eksplicitno udejanjeni nemožnini (*adynaton*).

²² Zadeva je na las podobna kot pri danes tako čislane Spinozi, ki se ga je treba naučiti brati kot združbo Evklida, Stoikov in pa obnovljenih Kabalistov. Brati ga nedolžno in prizanesljivo, kot iz svoje perspektive o njem govori Marx, ko – v nasprotju s Fichtejem, predvsem – poudarja zgolj »marginalne« zadeve »substancialnosti« in »objektivnosti«, pomeni povsem zgrešiti samo osrčje tistega, za kar gre. Zadeti v srce zadeve tukaj pomeni biti sposoben misliti Stoike in stoicizem pri Spinozi, a tudi pri poznejših zagovornikih »apriornosti zakona«, »apriornosti jezika«, »apriornosti Nasilja« ... (in še marsičesa), kar je danes tako na delu pri poststoikih.

pri njih potekalo še »zgolj« na ravni absolutne »prve« vednosti v obliki nakazanega Enega (Narave, Boga...). Za nas je tukaj na delu problem, ki ga stežka razvozlamo: mi namreč izenačujemo (ne zmoremo razlikovati) med tehniko in tehnologijo in nam je vse skupaj (stoiško) Eno. Tukaj ne gre za tehnologijo (v pomenu te ali one stvari, denimo stroja ali strojnih procesov...), temveč za tehniko, ki je v končni instanci jezik-tehniko. In ta jezik-tehniko (instrumentalnosti...) je to, s čimer se tukaj nenehno ukvarjam, ko govorim o Stoikih.

A to še ni vse, kar je tukaj treba poudariti, saj je obenem pri Stoikih na delu še neka bistvena razlika – glede na (post)moderne in zatorej današnje –, ki je nikakor ne bi kazalo spregledati. Stoiki še ne zmorejo govoriti o družbi (to je nekaj, kar se bo razvilo iz *cives*, *civitas* ter *socius* oz. je tisto, kar bo pozneje poznano kot *society* in v čemer smo mi zasačeni). Striktno ostajajo znotraj obzorja skupnosti (*koinonia*) in skupnostnega (*koinon*). Tisto – glede na Aristotela, ki je šele pravi *metron* za razumevanje Starih: Aristotel sam je v teh rečeh »prava mera! –, kar je naravnost pregnano iz stoiškega besednjaka (natančno tako kot politika, kot *polis*, kot demokracija in vse podobne »nepomembnosti«, ki se vežejo na politiko), je samo osrčje politike, torej

koinoinein, ki pa načeloma spada v »družino jezikovnih iger« (Wittgenstein) skupnosti.

Koinoinein (sorodno z *boulein*, *bouleisthai*..., v približnem pomenu preudarjanja) je nekaj, kar je mogoče sloveniti kot »skupnovanje«, a je to – podobno kot v vseh modernih jezikih – v stoicizirani slovenščini tisto neizrekljivo. Seveda je to skupnovanje smrtnikov (*athanatoi*) in političnih živali (*zoon politikon*) pri Starih tisto, kar za Stoike ne obstaja, ker pri njih političnih živali ni, so »zgolj ljudje« (pozneje od tod pridejo »družbena bitja«). Zanje – kot za vse teologe, humaniste, družboslovce in naravoslovce poznejših stoletij – obstajajo samo ljudje (*hoi anthropoi*, pa še to – po možnosti – z Veliko začetnico od humanizma naprej, kot na to primerno opozarja Foucault). Na tej podlagi lahko rečemo ali vsaj omenimo še tole: Stoikom gre za nekaj takega, kot je »dobra skupnost« (poznejšim, presežno stoiciziranim zahodnjakom gre seveda za »dobro družbo«, kar je *non-sense*²¹). Ta je organizirana po »načelih Zakona«, ki je Eden in ki je »Naravni zakon«, ta pa je – kot smo videli – dan *a priori* in je oblikovan kot geometrični aksiom, in sicer dobesedno na Evklidov način.²² Skupnost pri Stoikih (ob izključitvi skupnovanja/*koinoinein*, ki vsebuje spopadanje, govorjenje, argumentiranje, volitve..., skratka, vso »politično kramo«, kot bi rekli današnji radikalni levičarji in desničarji v en glas!) skozi izobraževanje vpelje »moralno skupnost« in ne političnega (nenasilnega) bojevanja (*agon*), ki je značilno za politiko (tako pri Starih kot na splošno). Ta tip premišljevanja Stoike – če pogledamo »nazaj« – tesno povezuje s Špartanci ter z interpretacijami, ki jih je še vedno v »stoiški« (a poznejši) dobi običajno serviral tako pogosto na Zahodu brani Plutarh.

V zvezi z izobrazbo naj ne nazadnje omenim vsaj še nekaj bistvenega: brž ko se na mestu politike pojavi »izobraževanje«, smo – to je odločilno – storili nekaj takega, kot je zamenjava sveče za rog. *Politeia* in politiko smo namreč zamenjali s *paideia*, če naj rečem še na način Starih, s tem pa tudi izvedli prehod iz Aten v Šparto, ki je bila šele pravi *Paideia*-model vse moderne romantike (že prej razsvetljenstva) in ki se je iztekla v teoreme kulture (jezika), ki

danes gospodujejo nad nami kot dominantne jezikovne igre. Jezikanja o »kulturnih narodih«, ki da nimajo ali imajo (torej pristna *ehein* jezikanja) državo, je tisto, kar pride od tukaj in v čemer je ujeto vse današnje »globinsko« blebetanje, ki pa je – tako ali drugače – doma predvsem v Spenglerju, delno tudi v Nietzscheju in njuni skupni fundamentalni antipolitiki.²³

Naj z nekim še (naj)bolj slavnim možem iz poznejše dobe (neo)stoicizma zaključim to zelo kratko predstavitev zgolj nekaterih temeljnih stoiških pozicij o »državi« (*polis, kozmopolis...*), ki bi jih sicer lahko razpredali v slabo neizmernost, in sicer kljub obstoju zgolj omenjenih fragmentov.

»Svet naj bo podrejen božji moči, kar pomeni, da je mesto tako rekoč država, ki je skupna ljudem in pa bogovom.« (Fragment 333)²⁴ Cicero, ki je avtor tega stavka, je seveda – v nasprotju z Avguštinom (in Stoikov na splošno) – bistveno bolj »na zemlji«, saj je častilec in branilec Rima kot »tostranske republike« (*res publica*) in eden njegovih najmogočnejših interpretov. Njegovega poudarka zatorej v omenjenem stavku nikakor ne bi kazalo brati kot kar tako stoiškega, kot se to utegne zazdeti na prvi pogled, pa naj je še tako – kot tudi je – povezan s stoicizmom. Cicero seveda na bistven način »stoiško razume« zadeve (šolal se je v Grčiji v času poznega stoicizma in je obvladal Koine), in sicer v tisti dimenziji, kjer govori o načinu »skupnega« življenja z bogovi. Tisto, kar je tukaj bistveno razumeti, pa je nekaj drugega, dokaj kompleksnega: pri Starih so bogovi »živeli« (bivali, bi bilo bolje razumeti v pomenu dislokacije) ločeno od ljudi, in sicer na Olimpu. Tako kot Stari nenehno postavljajo meje (*horas, peras*) do narave (*polis* obzidje je, denimo, ta meja), do *oikos* (*polis* sama je ta meja), ravnajo tudi z bogovi: brez milosti jih zatorej odstavijo (mišljeno je po Freudovo) na Olimp. Konsekventno, bogovi in boginje »živijo« na Olimpu »med« – to je bistveno razumeti – zemljo in pa nebesi (*he ouranos*). Tisto, kar Stari postavijo v svojih mestih – če so politične skupnosti (*koinonia politike*) – pa so svetišča, kar pomeni, da tega dvojega, torej *topos* in *polis* nikakor ne smemo zamenjevati! Tako je vsaj iz dveh pomembnih razlogov. Prvič, v svetiščih zadeve opravljajo moški in ženske (te pogosteje –, kar je pomemben simptom glede na krščanstvo in judaizem), in sicer kot posredniki in ne kot bogovi in boginje, kaj šele kar tako kot »božji možje« (to se zgodi šele z judaizmom in krščanstvom). Še več – in to je drugič – Stari natančno vedo (na tej vednosti vse temelji, to je bistvo Platona in Aristotela, ne pa tudi Stoikov pozneje!), da obrede darovanja opravljajo v svetiščih in da bogovi sicer »so« (*einai*) prisotni v nekem »Tukaj«, a vendarle ne tam (torej v svetišču samem). Kajti – pazimo na tale element – Bogovi Starih še zdaleč niso odstavljani in torej locirani v Kjerkoli ali v Nikjer (kar vedno hkrati pomeni Vsepovsod, kot to velja za judaizem in krščanstvo, a tudi za Stoike), kaj šele da bi bili kar tako in/v Neznanam, Nespozna(v)nem (do tukaj se prebije Kant z *an sich* rečjo). Bogovi in boginje Starih so locirane (ne pa dislocirane *a-topos*) v/na svojem mestu (*topos*), se pravi na omenjenem Olimpu. Olimp je – ko gre za bogove in boginje – torej njihov »Tukaj«. Bogovi, skratka – to je zdaj konkluzija zgornjih premis – niso zatorej v »človeškem« (to je *polis* zadeva), pač pa so v »svojem (lastnem) mestu« (to je *topos*), v svojem lastnem, od človeškega razločenem (tudi fizično) »Tukaj«. Prav »božje mesto« je tisto, kar Olimp je. Bogovi in boginje so zatorej nekakšni »zaščitniki mest« (a

²³ Spenglerju se bom posvetil ob kakšni drugi priložnosti. Naj tukaj zgolj omenim, da brez omenjene »izobrazbe«, torej stoiškega elementa *par excellence*, sploh ni mogoče razumeti dogodkov zadnjih nekaj desetletij v Evropi (drugod je – denimo v Tuniziji, Egiptu – vendarle nekoliko drugače). Revolucija 1989 je bila v veliki meri politična in celo politika sama, a jo je kljub temu razmeroma zlahka posrkala antipolitična sveta trojka, ki kot da domuje v tukajšnjih gmajnah: kultura in Narod (»kulturni rasizmi« in »narodnjaštva« v mojih dikcijah), elementarna antipolitika in nerazumevanje problema države, državljanstva/državljanov ter političnega delovanja. In tretjič, tukaj so še bile presežne reči sladkobnih obljud managerizma (managerske revolucije), ki so vsemu skupaj izbile dno, a o vsem tem sem že veliko objavil.

²⁴ Fragment 333, str. Italijanske izdaje 1130/1131, izvornik v Cicero, *De finibus* III 19, 63.

samo, če naj temu rečem religiozno in že judovsko-krščanstvo) in tako niti približno niso »v« človeških mestih, kaj šele, da bi »živeli skupaj z njimi«!

Od Stoikov naprej (to velja delno tudi za Rim in za Cicera) pa hoče vsako mesto (to v zvezi s *città* je torej nekaj takega, kot je stoiško-rimska tradicija) dobesedno v »svojih vrstah« (zato vse te strukturacije vnebovzetnega nemišljenja niti približno ne premorejo več Olimpa in ga – v svoji zabitosti slepega Enega – nikoli ne bodo elementarno razumele!), imeti (*ehein*) bogove. A to še zmeraj ni krščanski položaj v celoti, torej v pomenu krščanskega Vnebovzetja! Kajti bogovi, o katerih govori Cicero (je že En bog tukaj, a v njegovi dobi rimski bogovi in boginje še zmeraj in še kako vendarle lomastijo naokoli), so takšni, da le »pridejo sem« in potemtakem ne gre za to, da »mi gremo tja«, kot zadeve stojijo pri Stoikih (in krščanstvu), ki vse skupaj prestavijo v Eno-kozmpopolis Vnebovzetja kot osnovno formo, v katero se naseli krščanstvo kot nekatere vrste rakov poselijo tuje lupine (mišljeno je »stavbno«, torej kot ohišja, *oikiai*, torej). Vendar pa sta tukaj – razumljivo zavoljo obstoja Rima samega – mesto in država (z bogom vred) kljub temu združena v Eno. Toda, to Eno pri Cicero ni kar tako kozmpopolis v pomenu Stoikov, ki nas tukaj zanima, temveč je to Rim sam, ki je zanje še zmeraj zadeva Mesta vseh mest. Naj bo še tako sofisticirana, ta razlika je vendarle substancialnega pomena in jo je mogoče tudi takole zakoličiti: Cicero je še vedno »na zemlji«, je »zemeljsko, totransko bitje«, Cicero je v nekem bistvenem pomenu še zmeraj »geocentrik«. Šele v generacijah za njim bo zmagalo nakazano (stoiško in krščansko) Vnebovzetje ali to, kar je že teocentrizem (ki je osnova heliocentrizma, Hermesa Trismegistusa, tudi Kopernika ...). Tega Vnebovzetja krščanstva, ki temelji na stoicizmu, namreč ne bodo zmogli ustaviti več nikakršni Plotini (poskus z obnovitvijo filozofemov Enega na osnovah Starih), a tudi ne Dioklecijani, pa naj uporabljajo še tako nasilna sredstva.

Ko se zadeva odpne, se pač odpne: preveč napihnjene baloni stoicizma so s krščanstvom (posebej pa še z razpadom Rima in drugih zemeljskih obtežitev (geocentričnosti), ki jih je še pomenilo »Večno mesto«) vendarle vzleteli. Od takrat pa le še letajo, in sicer kolikor se da daleč. Letajo kot kure z odsekanimi glavami ali pa kot gosi v megli, ki se jim je neizmerno lažje spustiti na Luno ali na Mars kot pa vrniti na Zemljo in/ali v Svet. Da je rezultat tega mističnega Vnebovzetja tudi lunatičnost in marsovstvo vseh današnjih Vnebovzetnikov – pa naj so ti znanstveni, strokovni ali »navadni« –, bi lahko presenetilo le tiste, ki so ravnokar prišli s Saturna. Problem teh in takšnih marsovcev, zombijev in družbenih bitij vobče je, med drugim, tudi v tem, da ne poznajo elementarnih »družinskih povezav« (beri: družine jezikovnih iger – Wittgenstein!) med Marsom na eni, in pa tistim, čemur so Stari rekli Ares na drugi strani.

Presežna postmoderna (akademska vrhu vsega!) zombizacija je z zapenjenim glasom kakšno desetletje nazaj razglasila, da je »konec velikih narativov«, da so se torej megajezikovne igre (samo)pokončale ... Še nekaj je tudi mečkala o »metajeziku«, se pravi o eni zadnjih poststoiških iznajdb na področju simbolne in/ali matematične logike (ne pa psihoanalize!). Tisto, kar je pri tem bilo seveda s pridom zamolčano in kar je to isto akademsko brenčanje –, ki se varno zlekne natančno v tej simbolni logiki sami – gladko zamolčalo, pa je to, da je takšno megaizjavo mogoče oblikovati in izreči izključno s pozicije absolutne vednosti in/ali nemišljenja samega ter izgovarjanja iz največje od vseh dosedanjih jezikovnih iger Zahoda sploh: se pravi iz in v horizontu stoicizma, pripeljanega »do konca« in/ali do metajezikanja samega. Tako je za vso postmoderno mogoče reči, da je na neki *par excellence* sprevrženi način »udejanjila stoicizem«. Namesto da bi razprla pridno skriti stoicizem Zahoda, ki je njegova »Skrivnost« sama in je locirana v modernih jezikih in njihovih jezikovnih *killing jokes*, ga je le presežno prečistila, pomladila in kot takega tudi zabetonirala. Toda, tako je ravno ta pomlajeni stoicizem v obliki postmoderne

postal natančno tisto, kar je nujna tarča vsega današnjega zbranega mišljenja sploh, razumevanja in razsojanja, a tudi političnega delovanja. Zrušitev tega marmornega »kolosa«, narejenega iz Enega kosa, je zatorej tisto, kar je lahko tarča že teh generacij, ki so tukaj in zdaj.

Sklep, ad Wittgenstein

1. Stoiki (in ne »Stari ‘Grki’« kar tako ter počez, kot se o tem po navadi akademsko blebeta) so dejanski antimišljenjski utemeljitelji Zahoda in vseh še učinkujočih zahodnjaških načinov »mišljenja«, izdelovanja in životarjenja.
 - 1.1. Obenem so ravno Stoiki – z neo in poststoiki vred, seveda – veliko več kot zgolj duhovni očetje Zahoda.
 - 1.2. Stoiki – gledano v celoti, torej kot permanenca samogibanja Zahoda v Vnebovzetje Napredovanja in naprejstva – so namreč hkrati vsaj še matere ter nadvse nešteta sonca, med katerimi so se zahodnjaki povsem izgubili.
 - 1.3. Izgubili so se nekako tako, kot se nočni metulji »izgubijo« in poginejo ob (zanje) absolutni svetlobi nemišljenja in absolutne Resnice ter vednosti, v končni instanci pa znanja (*knowledge*) in tehnike (*tehne*).
2. Tisto poglavitno, kar so Stoiki storili – ne glede na to, ali je to bilo »namenoma« ali pa se jim je kar tako ter zatorej »akcidentalno« pripetilo – in kar kot neo/post stoiki še zmeraj počno/počnemo, je to, da so mogočno prispevali k izdelavi revolucionarno »nove slike sveta«, s tem pa posredno (vednostno) tudi ta »naš« sedanji, le še mahedrajoči ne-več-svet Zahoda sam.
 - 2.1. Ravno ta stoiška »slika sveta« je tisto, kar se radikalno razločuje od neslike »Starih« in je tisto, kar vse-kar-je požene v vrtnec vednostnega in tehničnega samovrtinčenja (»razvoja in napredka«) revolucije.
 - 2.2. Stari namreč nikoli niso zmogli in tudi niso slikali Sveta, oni so ta Svet kratko malo bili na način njegove sestavine.
 - 2.3. Prehod od Starih na Stoike je največja dosedanja »historična diskontinuiteta« (revolucija) in je hkrati najbolj spregledana in (»potlačena«) izmed vseh dosedanjih človeških revolucij: zaseda namreč mesto Revolucije revolucij, je torej Mati-vseh-revolucij.
 - 2.4. Ta prehod od Starih na Stoike je obenem tudi »gramatični prehod« iz dominance biti (*einaí*) v dominanco imeti (*ehein*), iz politike govorjenja (*logisthai, speech*) v antipolitiko revolucionarnega družbenega jezikanja (*language*).
 - 2.5. Slikanje sveta – arhimedovski pogled od zunaj iz »Arhimedove točke« – je tisto revolucionarno, kar so v igro pripeljali Stoiki in na čemer je (rečeno že postmoderno) bil zgrajen tudi Wittgensteinov *Tractatus*.
 - 2.6. Prehod iz *Tractatusa* na *Philosophische Untersuchungen* zatorej na nek način ustreza prehodu iz »slike sveta« in stoicizma v analitiko stoicizma samega in njegovih jezikovnih iger (*language games*) samih.
 - 2.7. To je tisto, kar je postorjeno že iz pozicije govorjenja (*logos, logisthai*), ne pa več iz »slike«, in kar se nujno razpira vsaj v smeri Aristotelove *Peri hermeneias, Topike*...
3. V stoiški »novi sliki sveta« prostora za nekaj takega, kot so »Stari«, kot je politika in govorjenje ter – in to velja nadvse – kot je Svet, več ni (bilo). Svet izgine ali pa nežneje rečeno, vsaj »začne izginjati«.

- 3.1. Natanko to je tisto, kar velja tudi za ves poznejši »zahodni razvoj« in samorevolucioniranje, ki je napredovanje ničenja Sveta (podružbljanje!), in sicer vse do današnjih dni.
- 3.2. To, v imenu česa in kar je postorjeno, je kozmopolis (različne konstrukcije Enega, tudi mega(lo)polis), ki danes ustreza pojmu globalna družba, kajti ta je naravnost božanska, tudi na način Enega.
4. Točno nakazana stoiška »nova slika sveta«, v kateri ni več Sveta in je zatorej sama nekakšen Nesvet že *in nuce* (globalna družba) – je podlaga/predpostavka (*hypokeimennon*) tudi tiste »slike sveta«, kot se le-ta nakazuje v dominantnih zahodnih religijah, krščanstvu nadvse.
 - 4.1. Isto velja tudi v vseh znanostih, zahodnih vednostih in znanjih ter strokah (*knowledge*) sploh, da tehnike in tehnologij niti ne omenim.
5. Tam, kjer je bil Svet pri Starih, je za Stoike nastopila transcendentalna Narava, Zakon, Bog ali nekaj podobnega (kozopolis, mega(lo)polis), vsekakor in nedvomno pa nekaj nadrejenega in gotovo Enega (»princip monizma«).
6. Nastopilo je nekaj takšnega, kar je Svetu in njegovi pluralnosti, nepredvidljivosti, političnosti radikalno onstranskega, negativnega, nekaj, kar je Svet, pluralnost in nepredvidljivost, ter politiko izničujočega.
7. S tem so Stoiki izdelali/postavili fundamentalno antimišljenjsko in antipolitično infrastrukturo za vse prihajajoče (ali takrat že prišle) religiozne in vednostne sisteme, pod jarmom katerih Zahod (tudi ves preostali »Svet«, ki ga podredi in trpinči ravno ta stoiško nastavljeni Zahod skozi stoletja) sam še zmeraj ječi;
8. Točno to antisvetno in antipolitično Eno je obenem tudi infrastruktura izdelave tistega, kar se je pozneje – skozi zahodni »razvoj« – razvilo kot Družba in na čemer ravno tako temelji vsa humanistika, družboslovje (in naravoslovje).
9. To pomeni – gledano s stališča »konca« –, da ravno na tem temelji tudi ta »naša« Ena-družba ali »globalna družba«, ki ravnokar doživlja svoj imanentni »veliki trk« s svojimi notranjimi (!) političnimi mejami in/ali s podložniki, ki se kot politične živali začenjajo upirati;
10. Spopadi med različnimi »šolami« nemišljenja, denimo humanizma, družboslovja in humanistike ter tudi spopadi le-teh s teologijami ali znotraj teologij ... in religij ..., vse to je tisto Nekaj, kar poteka na skupnem področju stoicizma samega kot metajezika.
 - 10.1. Ta skupni teren je – v končni instanci – (meta)Jezik imeti (*ehein*), ki ga še zmeraj jezikamo v vseh »modernih jezikih«, v vseh vednostih in strokah, oz. je tisto, za kar postmodernisti pravijo, da »ni mogoče« ali pa (ko so na *speedu* revolucioniranja in radikalizma) celo, »da ga ni«.
 - 10.2. To in nič drugega je ravno tisto, s čimer je Wittgenstein skušal opravičiti skozi svoje preiskave »jezikovnih iger«.
 - 10.3. To je tudi tisto, kar je Heidegger skušal sprevačati, ko je trmasto vztrajal pri konstrukcijskih *einai*, ki se nujno (!) slišijo (ker to tudi so, za to so tudi bili narejeni!) kot anti-jezikovni in absolutno »nenormalni«.
 - 10.4. Stoicizem je »skupni horizont« vsega Zahoda in vse postmoderne »globalne družbe« (torej celega današnjega ne-več-sveta) in se kot tak postavlja kot tarča in naloga mišljenja, razumevanja, razsojanja ter še posebej političnega delovanja.
 - 10.2. Ni je zahtevnejše in obenem tehtne naloge na strani tistih, ki kaj dajo na svoje mišljenje danes, kot je to poglobljeno branje ter nekaj takega, kot je vsaj »mišljenjski obračun« s-samimi-seboj, kar pomeni predvsem s Stoiki in stoicizmom. Sugestija za priha-

- jajoče generacije mišljenja je potemtakem lahko takšna: če hočete »zagrabiti bika za roge« (Marx), se ne lotevajte te ali one »stvarne ekonomije«, raje zagrabite ekonomijo stoiškega argumenta in njihove jezikovne igre ter družine teh iger, potem pa se vam bo vse, kar danes brenči po akademijah in univerzah, pokazalo kot slaba ponovitev in papagalizacija nešteti stoicizmov *ad infinitum*.
- 10.3. Šele mišljenjski prijem, ki meri na Stoike (kar se da bolj celovito in predvsem s pomočjo »izvirnikov«), je tisto, kar omogoča spoprijem tudi s poststoiškim jezikanjem vse današnje postmoderne in »supermoderne« (*Auge*) dobe na ravni univerz, akademij in inštitutov.
 - 10.4. To je tisto, kar nas na vsej črti pelje tako žejne čez vodo kot v neko novo klavnico, in sicer predvsem s specialističnimi govorancami o »strokovnosti« (*tehne*) ter sladkobnimi obljubami »novih tehnologij«, katerih smo le še neboljani pacienti.
 - 10.5. Preseganje vsega tega stoiškega in poststoiškega – torej tudi postmodernega ter »supermodernega« – »pofla« začenja postajati mogoče, med drugim, tudi kot izstopanje iz meta-*ehein*-jezikanja »modernih jezikov«, ki so (v osnovi) stoiškega izvora in so nadaljevanje Koine z drugimi (znanstvenimi, tehničnimi, strokovnimi ..., gramatičnimi) sredstvi.
 - 10.6. Rečeno drugače, to pomeni izstopanje iz kozmopoliškega Vnebovzetja meta-*ehein*-jezikanja in »premikanje« sem, kar pomeni »nazaj« in v-svet pluralnosti in političnega delovanja.
 - 10.7. Seveda vse to v pomenu nazaj v to izsesano, izničeno, borno in bledo, kar je od skupnega sveta sploh še (pre)ostalo, in ne kot bežanje v obljub polno virtualnost tehnike in tehnologije.
 - 10.8. Kajti ravno to izsesano, to pomečkano in izničeno, to borno in le še bledo, torej to, kar je od skupnega sveta sploh še (pre)ostalo, smo namreč hkrati vedno tudi mi sami: tako posamič kot tudi skupnostno.
 11. Obramba in ne »spreminjanje sveta« je potemtakem tisto, za kar gre pri vseh, ki so sploh še zmožni misliti, razumevati, razsojati ter politično delovati tukaj in zdaj.
 - 11.1. Obramba sveta je predpogoj in predpostavka (*hypokeimenon*) kakršnega koli resnega zamejevanja norenja in norosti družbe, družbenega (in družboslovja).
 - 11.2. Družba (ne pa Svet – ne mešajte tega dvojega, to ni Eno!!!), družbeno in družboslovje je zatorej tisto, kar je iz stoiške kozmopoliškosti treba še le znati zamejevati (*horisomai*), in sicer vse tja do znotrajakademskega in siceršnjega gnitja.
 - 11.3. Da je to zamejevanje *par excellence* politično in antidružbeno ter antidružboslovno dejanje političnih živali – in ne družbeno delo, družboljubni ekshibicionizem ali pa družboslovno jezikanje –, je umevno samo po sebi.

Literatura

- ADORNO, F. (1999): *Introduzione a Socrate*. Bari, Laterza.
- ARENDT, H. (1996): *Vita Activa*. Ljubljana, Krtina.
- ARISTOTEL (1987): *Fizika*. Zagreb, SNL.
- ARNIM, H. (2002): *Stoici antichi, Tutti i frammenti*. Milano, Bompiani.
- AUGE, M. (2000): *Non-places: Introduction to an Anthropology of Supermodernity*. London, Verso.
- BARNES, J. (1996): *Aristotel*. Maribor, Aristej.
- BOARDMAN J., GRIFFIN J. IN MURRAY O. (2001): *The Oxford History of Greece and the Hellenistic World*. Oxford, University Press.
- BRISSON, L. (2004): *How Philosophers Saved Myths: Allegorical Interpretation and Classical Mythology*. Chicago & London, University of Chicago Press.
- CICERO, M. T. (1975): *O krajnostima dobra i zla*. Sarajevo, Veselin Masleša.
- FINNIS, J. (1980): *Natural Law and Natural Right*. Oxford, University Press.
- GOBRY, I. (2000): *Le vocabulaire grec de la Philosophie*. Paris, Ellipses.
- JANNARIS, A. N. (1968): *A Historical Greek Grammar Chiefly of the Attic Dialect*. Hildesheim, Georg Olms Verlagsbuchhandlung.
- KUZMANIĆ, T. (1996): *Ustvarjanje antipolitike: elementi genealogije družboslovja*. Ljubljana, Sophia.
- LONG, A. A. (2001): *Stoic Studies*. Los Angeles & London, University of California Press.
- LONG, A. A. IN SEDLEY, D. N. (2009): *The Hellenistic Philosophers*. Cambridge, University Press.
- MASTRONADE, D. J. (1993): *Introduction to Attic Greek*. Los Angeles & London, University of California Press.
- MILLER, F. D. (2001): *Nature, Justice, and Rights in Aristotles Politics*. Oxford, Clarendon Press.
- PETERS, F. E. (1967): *Greek Philosophical Terms*. New York, University Press.
- POWEL, A. (2001): *Athens and Sparta, Constructing Greek Political and Social History from 478 b.c.* London & New York, Routledge.
- PRADEAU, J. F. (2002): *Plato and the City*. Devon, University of Exeter Press.
- REICHENBACH, H. (1999): *The Direction of Time*. Mineola & New York Dover Publication.
- RAJHENBA, H. (1964): *Rađanje naučne filozofije*. Beograd, Nolit.
- RHODES, F. H. (2007): *The Greek City States*. Cambridge, University Press.
- RIEDEL, M. (1990): Systeme und Struktur. V *Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*, ur. Otto Brunner, Werner Conze in Reinhart Koselleck, Stuttgart, Band 6 Klett-Cotta.
- SANDBACH, F. H. (1985): *Aristotle and the Stoics*. Cambridge, Cambridge Philological Society.
- SANDBACH, F. H. (1994): *The Stoics*. Cambridge, London, Indianapolis. Hackett Publ. Company.
- SCHOFIELD, M. (1999): *The Stoic Idea of the City*. Chicago & London, Chicago University Press.
- SEXTUS EMPIRICU (1990): *Outlines of Pyrrhonism*. New York, Prometheus Books.
- SHARPLE, R. W. (2000): *Stoiki, epikurejci in skeptiki: uvod v helenistično filozofijo*. Maribor, Aristej.
- URMSON, J. O. (1990): *The Greek Philosophical Vocabulary*. London, Duckworth.
- VLASTOS, G. (1995): *Studies in Greek Philosophy, Vol. II.: Socrates, Plato and their Tradition*. Princeton & New Jersey, Princeton University Press.
- WITTGENSTEIN, L. (1969): *Filozofska istraživanja*. Beograd, Nolit.
- WITTGENSTEIN, L. (1987): *Tractatus logico-philosophicus*. Sarajevo, Veselin Masleša & Svjetlost.
- WITTGENSTEIN, L. (1998): *Prototraktat*. Zagreb, DOL.

IZGUBA SVETA

19–30 Mirt Komel

Svet in njegova izguba:
zgodovina zatona nekega zahoda

Prispevek sledi genealogiji zahodne tradicije političnega mišljenja sveta od antike do naših dni, pri čemer se osredinja na naslednje prehode in razlike v pojmovanju in razmerju do sveta: prehod od grške pluralne singularnosti polisov do rimske ekspanzije singularne pluralnosti mesta-imperija Rim, s krščanstvom povezana pojavitev absolutne univerzalnosti singularnega, sekularizacija absoluta v moderni nacionalni državi, ne nazadnje pa nastop kapitalističnega načina apropiacije sveta, ki se prek globalizacije razširi po vsej zemeljski obli – zadnjemu sta zoperstavljena dva modela mišljenja reapropriacije sveta, nancyjevska mondializacija ali kreacija sveta in arendtavska afirmacija političnega delovanja kot svetotvorne dejavnosti.

Ključne besede: svet, svetnost, izguba sveta, globalizacija, mondializacija

Mirt Komel, doktor filozofije, asistent na FDV Univerze v Ljubljani (mirt.komel@fdv.uni-lj.si)

31–52 Tonči Kuzmanić

Začetki izginjanja sveta – odločilni korak:
stoicizem kot temelj anti-Sveta in/ali
družbe(nega) Zahoda

Stoiki in stoicizem so glede Zahoda bili in ostajajo ključnega pomena vsaj v dveh pogledih. Prvič, so dejanski utemeljitelji vsega Zahoda (že od predkrščanstva naprej). Drugič, Stoiki so daleč najbolj zapostavljeni del historičnega in siceršnjega premišljevanja in (samo) razumevanja Zahoda. To dvojje gre radikalno skupaj in je tisto, kar sprenevedavi Zahod je. Kajti za to, da

bi lahko Zahod sploh bil to, kar je, mora dobesedno spregledati svoje lastne »vire« in utemeljitve, ki pa so v stoicizmu. Članek spremlja problem stoiške zavrnitve politike in polis pri Starih ter vzpostavljanje konstrukta Enega (kozmpolis, mega(lo)polis), in sicer na več ravneh. Stoiki se izkažejo kot tisti, ki pripravijo osnovno (abstraktno, jezikovno) matrico pojavljanja krščanstva in so tako njegovi (konfliktnosti navkljub) omogočevalci. S tem »utemeljitvenim dejanjem« se Stoiki postavijo kot pred-po-stavka vsega, kar se kot »tradicija« pozneje razvije na Zahodu. To pa med drugim pomeni tudi tole: tradicija Zahoda niso ne »Stari 'Grki'« in ne krščanstvo – kot se o tem na suho govoriči, temveč je to »tisto Tretje« in »vmesno«, stoicizem torej. Medtem ko se krščanstvo vendarle zadnjih nekaj stoletij lomi in celo umika, pa to ni mogoče reči za stoicizem. Ta je še zmeraj čil in zdrav, vztraja in tudi razvija se v svoji lastni permanenci. Temeljna postavitev stoicizma je antipolična in/ali je fundamentalna antipolitika, kot takšna pa je in nuce skrajno nevarna za kakršno koli demokracijo. Kolikor je stoiška pred-po-stavka Zahoda bolj nevarna za demokracijo (in za vsako politično mišljenje in delovanje), toliko bolj je plodna za republikanizme in vse druge forme družbe in družbenega ter družboslovja. To pomeni, da je toliko bolj plodna tudi za pojavljanje vseh (post)totalitarizmov, do katerih je povsem razprta in obenem povsem neobgljena. Točno v tej skrajno zakriti in še bolj permanentni antipolični nevarnosti je vsebovan pomen Stoikov in stoicizma kot dejanskega stebra Zahoda. Steber stoicizma je postal tako mogočen in »naraven«, da ga danes ni mogoče ne videti ne povohati in ga je skrajno težavno misliti: postal je namreč kontaminirana voda in zrak, ki ga vsi skupaj dihamo. Postal je to, kar mi smo, in sicer skozi forme neostocizma in poststoicizma. Postmodernost je zgolj ena izmed njih.

Ključne besede: Stoiki, stoicizem, neostocizem, poststoicizem, politika, polis, kozmpolis, Zahod, Eno, postmoderna, posttotalitarizem

Tonči Kuzmanić, doktor politologije, izredni profesor na FM Univerze na Primorskem (tonci.kuzmanic@guest.arnes.si)

SUMMARIES

ROMA

19–30 Mirt Komel

The World and its Loss: History of the Decline of a Certain West

Article follows the genealogy of the western tradition of political thinking about the world from antiquity till present, focusing on the following transitions and differences in the conceptualization and relationship towards the world: the transition from the plural singularity of the Greek polis to the expansion of the singular plurality of the city-empire Rome, the Christianity-related appearance of the absolute universality of the singular, the secularization of this absolute into the modern national state, and finally, the coming into being of the capitalist mode of appropriation of the world, expanded around the globe through the process of globalization – in contrast to the latter, two alternative ways of thinking the world are put forward at the end of the article: an Nancyan mondialisation or the creation of the world and an Arendtian affirmation of political action as a world-giving activity.

Key Words: world, worldhood, loss of world, globalisation, mondialisation

Mirt Komel, PhD in philosophy, assistant at the FSS of the University of Ljubljana (mirt.komel@fdu.uni-lj.si)

31–52 Tonči Kuzmanić

Beginnings of World's Disappearing – the Crucial Step: Stoicism as the Basis for the anti-World and/or the Societal West

Regarding the West the Stoics and stoicism were and still are the key phenomenon. Firstly, Stoics are real Founding fathers of the West. Secondly, Stoics are a totally ignored part of history and of the western self-

-understanding as such. These two facts are going together, and exactly that is what The West is about. In order for The West to be what (and how) it is, it has to suppress any clear-cut understanding about itself, especially that with regard to stoicism. Text is developing the Stoic negation of politics and polis of Ancient Greeks and the posing of a revolutionary new pre-sup-position: the construction of The-One (cosmo-polis, mega(lo)polis) at least on two levels. Stoics have produced the founding, abstract matrix (of language) enabling the very appearance of Christianity and are (regardless the conflicts) its pro-motors. With that very »founding act« of Christianity the Stoics have become the pre-sup-position of the entire so-called »tradition« of the West. One of the many consequences proceeding from this is that the very »tradition« of the West itself is neither that of the Ancient Greeks nor that of Christian »roots«. It is rather something which used to be suppressed somewhere in-between the two, and that is stoicism itself. If it is possible to argue that Christianity is somehow fading away and even breaking within itself, the same can not be said about stoicism. Stoicism is still strong and vivid, it is even developing its own permanent and successful duration. Crucial for entire stoicism as historical phenomenon is its fundamental anti-political stance, its radical anti-politics which is extremely dangerous, especially for democracy. Consequently, the Stoic foundation of the West is simultaneously the negation of democracy and the self-promotion of republicanism and of all the other anti-political forms of social and society (social sciences included). The result is the following: stoical foundation of the West is radically open for all forms of post-totalitarian and anti-political social movements and systems. Exactly this hidden and permanently anti-political menace is the »meaning and sense« of stoicism as the real and crucial pillar of The West as such. That pillar is so strong and even »naturalised« that it became completely invisible and almost absolutely unthinkable: namely, it is functioning as the air and water within which we are ("living"). Stoicism – in its neo-stoic and post-stoic forms – is exactly that what we (and who we) are. Observed in this context, post-modernity is just one of possible forms of the post-stoicism itself.

Key Words: Stoics, stoicism, neo-stoicism, post-stoicism, politics, polis, cosmopolis, The West, The-One, post-modernity, post-totalitarianism

Tonči Kuzmanič, PhD in political sciences, associate professor at the FM of the University of Primorska (tonci.kuzmanic@guest.arnes.si)

53–64 Zdravko Kobe

Worldless World: Hegel's Theory of Action and Troubles with the Universal

Exploring on Hegel's theory of action, the paper purports to show how the moral attitude of Kantian subject produces the very loss of the world that precludes the subject to become what it claims to be, and how it is only by taking part in *das wahre Werk*, in the work of world-building, that the subject can hope to successfully realize itself. Yet in that case, it can no longer withhold the answer to the question, what it effectively is.

Key Words: theory of action, morality, *Sittlichkeit*, *die Sache selbst*, civil society, State, world, Kant, Hegel

Zdravko Kobe, PhD in philosophy, associate professor at the FA of the University of Ljubljana (zdravko.kobe@guest.arnes.si)

65–75 Anej Korsika

The World of the Eleventh Thesis on Feuerbach

The author tries to think the 11th thesis on Feuerbach from the standpoint of the critique of political economy, therefore, the young Marx from the perspective of the mature Marx. The article starts from the thesis that Hegel is the name for a certain schism in the history of Marxism, a schism into two antagonistic currents, one affirming and the other negating Hegel's influence on Marx. The thesis is divided into four main elements: philosophy, world, interpretation and change. All these four elements are thought from the perspective of an

affirmation of Hegel, at the same time as an Althusserian critique is introduced. At the end, the author also tries to give some ideas on how to think the 11th thesis in our contemporary historical reality.

Key Words: philosophy, world, interpretation, change, work, Althusser, Feuerbach, Hegel, Lukács, Marx

Anej Korsika is a political scientist and a post-graduate student at the FA of the University of Ljubljana (anej.korsika@gmail.com)

76–88 Goran Vranešević

The World to Come, the World to Mourn

The author argues that the question *what is the world* is intertwined with two deadlocks. The central argumentative idea is introduced through the topic of lost worlds: the great outdoors, substance, in-itself and realism. These predicates are supposedly limited by the work of the subject or even with his bare presence. These observations contributed to the emergence of contemporary speculative philosophies, which have lost the faith in the present world. Disappointment over the world is not resolved with an act, but with the speculative mourning after other, worlds to come. They glance at these worlds from different angles and with various methods, but their common battle ground is the modern philosophy with its postulates and limitations in all its correlationist guises. Since it is necessary to think about the world as a whole, we can even assert that the speculative claims are justified in their pretensions. Nevertheless we can not avoid the question of whether this is the right ground and the appropriate tools with which it wages its battles. The other side elucidated in the paper refers to the immanent vulnerability of the world: the possibility of its disappearance or loss. How can we then think together the aforementioned sphere of the world and its constitutive contingency? This concern is related to the forced choice between necessity and nothingness of the world where we must choose the third option. If the speculators say the whole world or nothing, we must be consistent and bet on the third: the mind. It